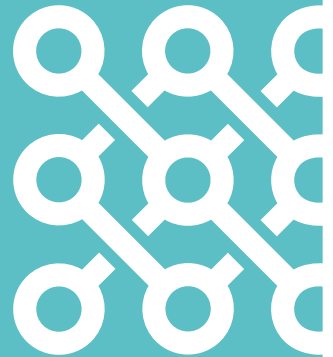
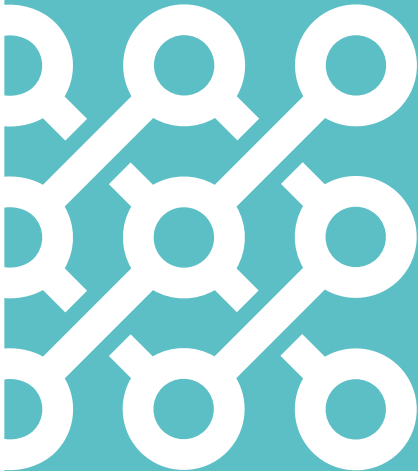

83. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā
konference 2025

BIBLIOTĒKZINĀTNES UN INFORMĀCIJAS ZINĀTNES SEKCIJA

Tēžu krājums

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

2025. gada 28. februāris

Latvijas Universitātes 83. starptautiskā zinātniskā konference. Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcija : tēžu krājums / sastādītāja Mārīte Saviča. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2025. – 44 lpp.

LATVIJAS
UNIVERSITĀTE

#STAND
WITH
UKRAINE

Sastādītāja Mārīte Saviča
Korektore Sarmīte Medne
Maketētāja Andra Liepiņa

© Tēžu autori, 2025

© Latvijas Universitāte, 2025

ISBN 978-9934-36-385-6 (PDF)
<https://doi.org/10.22364/luszk.83.bibiliz.tk>

SATURS

Programma	3
Ilona Vēliņa-Švilpe Latvijas Universitātes bibliotēkas Dabaszinātņu bibliotēkai – 10: paveiktais un izaicinājumi	5
Māris Pavlovs Lietotāju paradumi LU Akadēmiskā centra bibliotēkās	9
Baiba Holma Publisko bibliotēku jaunie pakalpojumi: inovāciju aspekts	11
Sandra Cīrule Latvijas lasītājs starp divām bibliotēkām	14
Andrejs Daņiļins Mākslīgais intelekts bibliotēkas darbā	17
Margarita Karule Amatierzinātne: motivācija, iespējas un piemēri veiksmīgiem projektiem	19
Ineta Kivle Simulakra realitāte bibliotēkā: starpdisciplināri filosofisks skatījums	22
Dagnija Ivbule <i>Bibliotheca Rīgensis</i> 500 gadu bibliogrāfija: meklējumi un jaunas informācijas atklāšana	24
Laura Kreigere-Liepiņa No senatnes līdz renesansei: retas grāmatas Padujas Universitātes dāvinājumā LU bibliotēkai	28
Viesturs Zanders Latviešu folkloras publikācijas trimdā (20. gs. 40.–50. gadi)	30
Irina Buša "Kultūras Balss" – ieskatāmiem izglītības pasaulē pirms 100 gadiem	32
Ilga Mantiniece Jāņa Rapas kolekcija "Baltika" un Specfonds	34
Tāļivaldis Kronbergs Izdevumi par seksuālajām minoritātēm latviešu grāmatniecībā no 1990. līdz 2024. gadam: ievads	36
Aija Taimiņa Vienīgais Rīgas birģermeistara krēsls (18. gs. vidus) un pilsētas bibliotēkas interjers rātsnamā: pētnieciski izaicinājumi	39

83. Latvijas Universitātes starptautiskā zinātniskā konference 2025

Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcija

Piektdiena, 28. februāris, plkst. 10.00

LU bibliotēkā Kalpaka bulvārī 4, 2. stāvā

PROGRAMMA

10.00	Konferences atklāšana: Uldis Zariņš, Latvijas Universitātes bibliotēkas direktors	
Vadītāja: Mārīte Saviča, Latvijas Universitātes bibliotēkas direktora vietniece		
10.05–10.25	Ilona Vēliņa-Švilpe Latvijas Universitātes bibliotēkas galvenā bibliotekāre	Latvijas Universitātes bibliotēkas Dabaszinātņu bibliotēkai – 10: paveiktais un izaicinājumi
10.25–10.45	Māris Pavlovs Latvijas Universitātes bibliotēkas galvenais bibliotekārs	Lietotāju paradumi LU Akadēmiskā centra bibliotēkās
10.45–11.05	Baiba Holma Latvijas Universitātes Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultātes asociētā profesore	Publisko bibliotēku jaunie pakalpojumi: inovāciju aspekts
11.05–11.25	Sandra Cīrule Latvijas Universitātes Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultātes docente	Latvijas lasītājs starp divām bibliotēkām
11.25–11.45	Andrejs Daņiļins Latvijas Universitātes bibliotēkas informācijas speciālists	Mākslīgais intelekts bibliotēkas darbā
11.45–12.05	Margarita Karule Latvijas Universitātes bibliotēkas informācijas speciāliste	Amatierzinātne: motivācija, iespējas un piemēri veiksmīgiem projektiem
12.05–12.35	Kafijas pauze	

Vadītāja: Daina Pakalna, Latvijas Universitātes Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultātes docente		
12.35–12.55	Ineta Kivle Latvijas Universitātes bibliotēkas vadošā pētniece	Simulakra realitāte bibliotēkā: starpdisciplināri filosofisks skatījums
12.55–13.15	Dagnija Ivbule Latvijas Universitātes bibliotēkas bibliotekāre	<i>Bibliotheca Rigensis</i> 500 gadu bibliogrāfija: meklējumi un jaunas informācijas atklāšana
13.15–13.35	Laura Kreigere-Liepiņa Latvijas Universitātes bibliotēkas eksperte	No senatnes līdz renesansei: retas grāmatas Padujas Universitātes dāvinājumā LU bibliotēkai
13.35–13.55	Viesturs Zanders Latvijas Universitātes Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultātes profesors	Latviešu folkloras publikācijas trimdā (20. gs. 40.–50. gadi)
13.55–14.15	Irina Buša Latvijas Universitātes bibliotēkas informācijas speciāliste	“Kultūras Balss” – ieskatāmiem izglītības pasaulē pirms 100 gadiem
14.15–14.35	Ilga Mantiniece Latvijas Universitātes bibliotēkas eksperte	Jāņa Rapas kolekcija “Baltika” un Specfonds
14.35–14.55	Tāivaldis Kronbergs Latvijas Universitātes Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultātes doktorants	Izdevumi par seksuālajām minoritātēm latviešu grāmatniecībā no 1990. līdz 2024. gadam: ievads
14.55–15.15	Aija Taimiņa Latvijas Universitātes bibliotēkas Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas vadītāja	Vienīgais Rīgas birģermeistara krēsls (18. gs. vidus) un pilsētas bibliotēkas interjers rātsnamā: pētnieciski izaicinājumi

LATVIJAS UNIVERSITĀTES BIBLIOTĒKAS DABASZINĀTŅU BIBLIOTĒKAI – 10: PAVEIKTAIS UN IZAICINĀJUMI

Ilona Vēliņa-Švilpe

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes bibliotēka, Latvija
ilona.velina-svilpe@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

Pirms desmit gadiem 2015. gada septembrī savas durvis akadēmiskajam un zinātniskajam darbam vēra Latvijas Universitātes (LU) Akadēmiskajā centra projekta pirmā ēka – Dabas māja – un tajā izvietotā viena no LU bibliotēkas nozaru bibliotēkām – Dabaszinātņu bibliotēka. Jauno akadēmisko gadu Dabas mājā uzsāka trīs fakultātes: Bioloģijas fakultāte, Ķīmijas fakultāte un Ģeogrāfijas un zemes zinātņu fakultāte. Līdzās fakultātēm uz jauno ēku tika pārvietoti arī vairāki LU institūti. Tādā veidā tika realizēta LU ideja, ka akadēmiskajam un zinātniskajam darbam jābūt cieši saistītam, istenojot gan projektus, gan arī veidojot vidi jaunām pētnieciskām idejām. Savukārt LU bibliotēkas uzdevums bija ne tikai izveidot jaunu nozaru bibliotēku ar aktuālākajiem informācijas resursiem dabaszinātņu nozarē, bet arī nodrošināt servisu, kas LU saimei būtu pieejams visu diennakti, spēt organizēt darbu atvērta plānojuma bibliotēkā.

Pētījuma mērķis

Dabaszinātņu bibliotēkas izveide 2015. gadā LU bibliotēkai bija liels izaicinājums. Jaunajai nozaru bibliotēkai bija jāklūst pirmajai augstskolas bibliotēkai Latvijā, kura studējošajiem, akadēmiskajam un zinātniskajam personālam ir pieejama jebkurā dienakts laikā. LU bibliotēkas pieredze kalpoja par atspēriena punktu LU bibliotēkas nākamās nozaru bibliotēkas – Zinātņu mājas bibliotēkas – izveidē LU Akadēmiskajā centrā 2019. gadā. LU Akadēmiskais centrs turpina attīstību, un LU bibliotēka ir ceļā uz trešo – Rakstu mājas bibliotēku. Tāpēc svarīgi ne tikai atskatīties un analizēt paveikto, bet arī saprast, kādi jauni profesionāli izaicinājumi vēl priekšā.

Pētījuma gaitas apraksts

Uz LU Dabaszinātņu akadēmisko centru tika pārcelta virkne LU struktūrvienību, tajā skaitā trīs LU bibliotēkas nozaru bibliotēkas: Bioloģijas zinātņu bibliotēka, Ķīmijas zinātņu bibliotēka, Zemes un vides zinātņu bibliotēka, kuras bija izvietotas fakultāšu ēkās (LU, 2014). No šīm nozaru bibliotēkām bija jāizveido jauna – Dabaszinātņu bibliotēka. Sagatavošanās darbi jaunās nozaru bibliotēkas izveidē aizsākās krietni pirms 2014. gada. Būtiski svarīgi bija izvēlēties un realizēt modernu, lietotājiem ērtu un drošu vidi un servisu – sniegt lietotājiem augstu profesionālo atbalstu informācijas resursu

izmantošanas jautājumos, veidot dabaszinātņu nozares krājumu ar studijām un pētniecībā aktuāliem resursiem, kā arī rast iespēju popularizēt elektroniskos resursus.

Veidojot Dabaszinātņu bibliotēkas krājuma saturu, tika veikts rūpīgs sagatavošanas darbs, kas sevī ietvēra krājuma izvērtēšanas un pieejamības jautājumu risināšanu, krājuma pārvešanu un izvietojumu Dabas mājā. Jaunās nozares bibliotēkas krājums – vairāk nekā 25 000 informācijas resursi – pirms izvietojuma LU Akadēmiskajā centrā tika speciāli dezinficēts. 2015. gada 8. septembrī sākās pirmie Dabaszinātņu bibliotēkas iekārtošanas darbi, iestrādājot katrā informācijas resursā radiofrekvences identifikatorus, kas ļauj atpazīt, uzskaitīt un nodrošināt informācijas resursu drošību. Tas bija viens no būtiskajiem aspektiem, kas ļauj nodrošināt Dabaszinātņu bibliotēkas lietotājiem diennakts servisu – jebkurā laikā patstāvīgi paņemt vai nodot informācijas resursus, izmantojot pašapkalpošanās iekārtu, kā arī ar to pagarināt informācijas resursu izmantošanas termiņu un nosūtīt uz e-pastu sava bibliotēkas konta pārskatu. Savukārt, lai bibliotēkas apmeklētāju uzmanību pievērstu elektroniskajiem resursiem un to izmantošanas iespējām, grāmatu plauktu galos izvietoti ekrāni, kuros reklamētas nozares datubāzes un jaunākās elektroniskās grāmatas ar pievienotu kvadrāt kodu, kas ļauj lietotājam, izmantojot mobilo lietotni, piekļūt resursa saturam. Tā bija pirmā šāda veida pieredze LU bibliotēkas praksē.

Viens no būtiski svarīgākajiem aspektiem, veidojot atvērtas piekļuves bibliotēkas vidi, bija bibliotēkas darbinieku uzdevumu maiņa. Bibliotekāru darba uzdevumu priekšplānā izvirzījās lietotāju patstāvīgā darba bibliotēkā veicināšana un informācijpratības nodarbību organizēšana un vadīšana visiem studiju līmeņiem, sākot no koledžas studiju līmeņa līdz doktorantūras studiju programmām. Šo desmit gadu laikā bibliotēkas speciālisti ir novadījuši vairāk nekā 300 nodarbības, lai studējošajiem un akadēmiskajam personālam veicinātu padziļinātas prasmes strādāt ar nozaru datubāzēm u. c. resursiem.

Lai noskaidrotu, kas nepieciešams vienai no svarīgākajām LU bibliotēkas mērķauditorijām – studējošajiem –, Dabaszinātņu bibliotēkas darbinieki veica vairākus pētījumus. 2016. gadā tika uzsākts pētījums, kas sastāvēja no divām kārtām. Pirmajā pētījuma kārtā LU Dabas mājā esošo triju fakultāšu studentiem bija iespēja piedalīties aptaujā “Bibliotēka, kur grāmatas nekad neguļ”. Savukārt 2017. gadā tika veikta pētījuma otrā kārtā – “Nakts bibliotēkā bez bibliotekāra”, kurā, izmantojot novērošanas metodi, tika fiksēts studējošo darbs Dabaszinātņu bibliotēkā nakts stundās. Pētījuma rezultāti tika apspriesti diskusijā ar LU administrācijas pārstāvjiem un studentu pašpārvaldi, kā arī publiskoti 26. starptautiskajā bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes simpozijā BOBCATSSS Rīgā (Pūcēna, Alksbirze, 2018) un 3. Baltijas universitāšu bibliotēku sanāsmē Tartu (Alksbirze, 2019). Nākamais LU bibliotēkas lietišķais pētījums norisinājās 2023. gadā. Pētījumā varēja piedalīties visu piecu LU Akadēmiskajā centrā esošo fakultāšu studenti – gan Dabas mājā izvietoto trīs fakultāšu, gan Zinātņu mājā mītošās Medicīnas fakultātes un Fizikas, matemātikas un optometrijas fakultātes studenti. Pētījuma rezultāti tika publiskoti LU 82. starptautiskās zinātniskās konferences Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcijas sēdē (Vēliņa-Švilpe, 2024).

Dabaszinātņu bibliotēka šo desmit gadu laikā ir kalpojusi kā telpa un vide gan grāmatniecības izstādēm un grāmatu atvēršanas svētkiem, gan mākslas darbu eksponēšanai. Realizētas izstādes, kas veltītas ikgadējām LU starptautiskajām konferencēm, nozīmīgām LU personībām, kā arī eksponētas LU bibliotēkas krājuma izcilas vērtības.

Lielākais izaicinājums, ar ko saskaras visas bibliotēkas mūsdienās, ir jaunās paaudzes informācijas lietotājs. Pirms desmit gadiem atvērta plānojuma bibliotēkas, grāmatu pašapkalpošanās iekārtas Latvijā bija retums. Tagad ir jādoma par jauniem risinājumiem, lai bibliotēkas vide un tās resursi būtu saistoši jaunajai digitālajai paaudzei. LU bibliotēkas veiktie pētījumi, kā arī ikdienas praktiskajā pieredzē gūtās atziņas rāda, ka bibliotēkas, t. sk. augstskolas bibliotēkas, vide būtu jāveido maksimāli ērta, jo lietotāji arvien vairāk bibliotēkas izmanto kā vietu, kur uzturēties. Dabaszinātņu bibliotēkas viens no tuvākajiem mērķiem ir informācijpratības nodarbību un pasākumu kvalitātes pilnveide, lai papildinātu šo servisa daļu ar virkni videokciju angļu valodā, kā arī krājuma dabaszinātnēs kvalitātes pilnveidošana sadarbībā ar studiju programmu direktoriem un nozares ekspertiem.

Secinājumi

Pirms desmit gadiem LU bibliotēka izveidoja vienu no modernākajām atvērtā plānojuma augstskolu bibliotēku vidēm Latvijā – Dabaszinātņu bibliotēku –, piedāvājot piekļuvi bibliotēkai un visam tās krājumam jebkurā diennakts laikā.

LU bibliotēkas veiktie pētījumi par studējošo paradumiem un viedokļiem, izmantojot Dabaszinātņu bibliotēku un tās servisu, parāda, ka tieši diennakts pieejamība bibliotēkas videi un tās resursiem tiek augstu novērtēta un ir viens no būtiskākajiem aspektiem, lai studējošie varētu realizēt savus patstāvīgos darbus.

LU bibliotēkas Dabaszinātņu bibliotēka ir aktīvi sadarbojusies ar fakultāšu vadību, studiju programmu direktoriem un akadēmisko personālu, lai darbs ar krājuma satura pilnveidi būtu nepārtraukts un vainagots ar izciliem rezultātiem, ko uzskatāmi pierāda daudzu studiju programmu akreditācijas atzinumi šo gadu laikā.

Viens no būtiskiem aspektiem atvērta plānojuma bibliotēkas darbībā ir nepieciešamība sagatavot lietotājus patstāvīgam darbam gan ar informācijas resursiem, gan pašapkalpošanās iekārtu. Dabaszinātņu bibliotēkas darbinieki ir ieguldījuši lielu darbu, realizējot plašu klāstu informācijpratības nodarbību un veidojot praktiskas mācību ekskursijas bibliotēkā pirmo kursu studentiem.

LU bibliotēkas Dabaszinātņu bibliotēka ir izcils piemērs lietotājcentrēta servisa izveidē augstākās izglītības jomā Latvijā. Šo desmit gadu laikā LU bibliotēka ir dalījies ar savu pieredzi Dabaszinātņu bibliotēkas izveidē un servisa nodrošināšanā gan ar pašmāju bibliotēkzinātnes nozares speciālistiem, gan kolēģiem no ārzemju bibliotēkām.

Šo gadu laikā LU bibliotēkas Dabaszinātņu bibliotēka ir sevi pierādījusi kā izcilu studiju vidi, iedvesmojošu kultūrtelpu grāmatniecības un mākslas darbu izstādēm, kā satikšanās un ideju apmaiņas vietu, tiekoties grāmatu atvēršanas svētkos un pasākumos.

Atslēgvārdi: Latvijas Universitātes bibliotēka, Dabaszinātņu bibliotēka, Latvijas Universitātes Akadēmiskais centrs.

Izmantotie informācijas avoti

- LU (2014). *Par Dabaszinātņu akadēmiskā centrā izvietojamajām Latvijas Universitātes akadēmiskajām struktūrvienībām*. Apstiprināts ar LU rīkojumu Nr. 1/244, 21.07.2014.
- Alkšbirze, R. (2019). Night at the Library Without a Librarian. 3 *Baltic University Library Meeting*, 15–16 May, 2019. Rīga, 2019, 1.–13. lpp. <https://dspace.ut.ee/handle/10062/63801>
- Pūcēna, A., & Alkšbirze R. (2018). Night at the Library Without a Librarian. *The Power of Reading : Proceedings of the XXVI Bobcatsss Symposium*; January 2018, Rīga, Latvia, 60.–63. lpp. http://bobcatsss2018.lu.lv/files/2018/07/BOBCATSSS_2018.pdf
- Vēliņa-Švilpe, I. (2024). LU Bibliotēkas serviss LU Akadēmiskajā centrā: studējošo vērtējums. *Latvijas Universitātes 82. starptautiskā zinātniskā konference. Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcija: tēžu krājums / sastādītāja Mārīte Saviča*. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 17.–19. lpp. <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/67064>

LIETOTĀJU PARADUMI LU AKADĒMISKĀ CENTRA BIBLIOTĒKĀS

Māris Pavlovs

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes bibliotēka, Latvija
maris.pavlovs@lu.lv

Ievads

Bibliotēkas fiziskā vide būtiski ietekmē lietotāju kognitīvās un emocionālās reakcijas, kā arī apmeklējumu biežumu (Mei et al., 2020). Komforts, pielāgotas telpas dažādām studiju vajadzībām un digitālo resursu integrēšana ir nozīmīgi faktori, kas sekmē studentu mācību un pētniecības procesu (Sengupta et al., 2020). Tomēr daļa studentu neizmanto bibliotēkas, jo nav pietiekamas informācijas par pieejamajiem pakalpojumiem (Fosmire et al., 2019).

Pētījuma mērķis

Šajā pētījumā, balstoties uz Latvijas Universitātes (LU) Akadēmiskā centra bibliotēku lietotāju aptauju, tika analizēta studentu pieredze, lai noskaidrotu viņu vajadzības un noteiktu uzlabojumus, kas veicinātu bibliotēku efektivitāti un pieejamību.

Pētījuma gaitas apraksts

Aptaujā piedalījās 486 respondenti, kuriem bija jāatbild uz 17 jautājumiem. No tiem 55% aizpildīja tiešsaistes anketu, bet 45% – klātienē LU nozaru bibliotēkās. Tiešsaistē anketas tika pieņemtas un apkopotas, izmantojot *QuestionPro* pētniecības rīku. Datu vākšanas periods ilga no 2025. gada 14. janvāra līdz 21. februārim. Šis periods tika izvēlēts, lai ietvertu studentu aktivitātes rudens semestri. Aptauja tika veikta divās valodās, taču tikai 9% respondentu lietoja angļu valodu.

Galvenie rezultāti

Analizējot vecuma sadalījumu, secināts, ka 65% no aptaujātajiem studentiem bija vecumā līdz 25 gadiem, 22% bija 26–40 gadus veci, bet 13% – vecāki par 41 gadu. Tiešsaistē anketu aizpildījušie studenti bija ne tikai no Latvijas, bet arī no Zviedrijas, Vācijas, Nīderlandes un citām valstīm. Puse respondentu 2024. gada rudens semestri ne reizi nebija apmeklējuši LU Akadēmiskā centra bibliotēkas, savukārt 10% tās apmeklēja reizi semestri. Galvenokārt studentus atturēja attālums (55% respondentu norādīja, ka bibliotēkas atrodas pārāk tālu no viņu studiju vai dzīves vietas). Savukārt 33% respondentu minēja laika trūkumu klātienē apmeklējumam, bet 29% norādīja uz tiešsaistes pakalpojumu ērtību. Turklāt 17% studentu nebija skaidrības par bibliotēkā pieejamajiem resursiem un pakalpojumiem.

No aptaujātajiem 189 respondenti izmantoja bibliotēkas resursus uz vietas. Vispieprasītākie resursi bija drukātās grāmatas un zinātniskie žurnāli (57% Dabaszinātņu bibliotēkā un 42% Zinātņu mājas bibliotēkā). Studenti bieži lietoja pašapkalpošanās iekārtas grāmatu izsniegšanai un nodošanai (47% Dabaszinātņu bibliotēkā un 35% Zinātņu mājas bibliotēkā), kas veicina lielāku patstāvību un neatkarību no darbinieku iesaistes.

Studenti augstu novērtēja individuālās un grupu darba kabīnes (44% Dabaszinātņu bibliotēkā un 24% Zinātņu mājas bibliotēkā), taču uzsvēra nepieciešamību uzlabot skaņas izolāciju, palielināt darba vietu skaitu un modernizēt tehnisko aprīkojumu, tostarp ieviest skenerus un drukāšanas pašapkalpošanās iekārtas.

Bibliotēku darbinieku konsultācijas un atbalsts tika augstu novērtēts, norādot uz profesionālu un kvalitatīvu apkalpošanu. Klātienē konsultācijām arvien ir būtiska nozīme (46% Dabaszinātņu bibliotēkā un 33% Zinātņu mājas bibliotēkā). Bibliotēka ir svarīgs informācijas, kultūras un sociālās dzīves centrs (48% Dabaszinātņu bibliotēkā un 26% Zinātņu mājas bibliotēkā).

Secinājumi

LU Akadēmiskā centra bibliotēkas studentiem ir nozīmīga gan mācību, gan socializācijas vide, taču fiziskā pieeja bibliotēkai bieži vien ir ierobežota lielā attāluma dēļ. Studenti dod priekšroku digitālajiem resursiem un pašapkalpošanās iekārtām, kas padara informācijas iegūšanu efektīvāku. Lai pilnveidotu bibliotēku pakalpojumus un resursus, nepieciešams uzlabot telpu akustiku, palielināt individuālo un grupu darba vietu skaitu, kā arī modernizēt tehnisko aprīkojumu. Kopumā LU Akadēmiskā centra bibliotēku darbs tika novērtēts pozitīvi, un daudzi studenti atzīst bibliotēku par nozīmīgu informācijas avotu, kultūras norises vietu un sociālās mijiedarbības centru.

Atslēgvārdi: bibliotēku lietotāju paradumi, LU Akadēmiskais centrs, studentu vajadzības, bibliotēku pakalpojumi.

Izmantotie informācijas avoti

- Fosmire, M., Lu, J., Petersheim, K., Phillips, M., Turner, L. (2019). Comparing the Information Needs and Experiences of Undergraduate Students and Practicing Engineers. *The Journal of Academic Librarianship*, 45(1), 39–49. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2018.12.004>
- Mei, X. Y., Aas, E., & Eide, O. (2020). Applying the Servicescape Model to Understand Student Experiences of a Norwegian Academic Library. *Library & Information Science Research*, 42(4), Article 101051. <https://doi.org/10.1016/j.lisr.2020.101051>
- Sengupta, E., Blessinger, P., & Cox, M. D. (Eds.) (2020). *Designing Effective Library Learning Spaces in Higher Education*. Emerald Publishing Limited. <https://ebookcentral-proquest-com.datubazes.lanet.lv/lib/lulv/reader.action?docID=6348705>

PUBLISKO BIBLIOTĒKU JAUNIE PAKALPOJUMI: INOVĀCIJU ASPEKTS

Baiba Holma

Latvijas Universitāte, Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultāte, Latvija
baiba.holma@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

Latvijas Nacionālās bibliotēkas organizēto notikumu ciklā “Latviešu grāmatai 500” no 2024. gada marta līdz decembrim tika veikts pētījums “Publisko bibliotēku loma Latvijas sabiedrības lasīšanas veicināšanā” (Pakalna, Holma & Cīrule, 2024). Pētījuma galvenais mērķis bija noskaidrot, kāda ir grāmatu un lasīšanas vieta Latvijas iedzīvotāju ikdienā un kāda loma lasīšanas paradumu veicināšanā ir publiskajām bibliotēkām. Pētījumā tika meklētas atbildes uz vairākiem jautājumiem, arī uz jautājumu “Kā publiskās bibliotēkas var veicināt lasīšanu?” un ar šo jautājumu saistītu apakšjautājumu “Kādus jaunus pakalpojumus publiskās bibliotēkas vēl varētu piedāvāt?”.

Nepieciešamība izziņāt jaunus pakalpojumus ir cieši saistīta ar publisko bibliotēku attīstību un pārmaiņām informācijas vidē. Gan teorētiskie modeļi (Pateman, 2020; Desmarchelier et al., 2024; Jochumsen et al., 2012), gan nozares konceptuālie dokumenti (Latvijas Bibliotēku padome, 2023), gan pētījumi (Desmarchelier et al., 2025; “Latvijas bibliotēkas ..”, 2024; Igarashi et al., 2023) rāda, ka publiskās bibliotēkas maina savu darbības fokusu no krājumcentrētām organizācijām uz vietējās kopienas centriem. Lai publiskā bibliotēka pildītu kopienas centra funkcijas, tai ir jāpaplašina pakalpojumu klāsts.

Francijas pētnieki publikācijās (Desmarchelier et al., 2024; Desmarchelier et al., 2025) analizē bibliotēku jaunus pakalpojumus inovāciju skatījumā. Inovācijas ir jauni un noderīgi risinājumi, kas vai nu uzlabo esošos, vai piedāvā pilnīgi citus pakalpojumus, lai reaģētu uz izmaiņām apkārtējā vidē vai preventīvi ietekmētu to. Inovācijas var raksturot pēc dažādām pazīmēm: pēc mēroga, pēc iedarbības, pēc izmaiņu lieluma, kā arī citām pazīmēm, kuras apkopojot var izveidot inovāciju taksonomiju, izdalot horizontālās, vertikālās un diagonālās inovācijas. Ieteikto jauno pakalpojumu analīzei šajā pētījumā ir izmantota pieeja jaunus pakalpojumus aplūkot kā horizontālas un vertikālas inovācijas (Desmarchelier et al., 2025). Horizontālās inovācijas iezīmē publisko bibliotēku darbības kategorijas un piedāvā pakalpojumus iedalīt šādās grupās: 1) lasīšanas, izglītības un mūžizglītības pakalpojumi; 2) kopienas un pašvaldības pakalpojumi; 3) veselības, labbūtības, brīvā laika un kultūras pakalpojumi 4) radošuma pakalpojumi; 5) pētniecības, uzņēmējdarbības un nodarbinātības pakalpojumi; 6) sociālie pakalpojumi. Savukārt vertikālās inovācijas raksturo pārmaiņas kāda pakalpojuma īstenošanā (piemēram, pakalpojums ir uzlabots, izmantojot informācijas tehnoloģiju iespējas vai ieviešot jaunu materiālu, piemēram, 3d printeri vai pārveidojot telpas) vai kāda procesa

īstenošanas metodoloģijas uzlabošana (piemēram, automātiskā indeksēšana), vai arī pilnīgi jauna pakalpojuma ieviešana.

Pētījuma mērķis

Konferences ziņojumā aplūkotā pētījuma mērķis bija novērtēt, vai ieteiktie jaunie pakalpojumi nodrošina publisko bibliotēku attīstību atbilstoši teorētiskajos modeļos izvirzītajam virzienam – kļūt par kopienas centru – un kurām horizontālajām un vertikālajām inovāciju kategorijām tie pieder.

Pētījuma gaitas apraksts

Ieteikumi par publisko bibliotēku jaunajiem pakalpojumiem tika iegūti ar visām trīs pētījumā izmantotajām metodēm: ekspertu Delfi aptauju, fokusgrupu diskusijām ar iedzīvotājiem, kā arī daļēji strukturētām intervijām ar iedzīvotājiem. Eksperti Delfi aptaujas pirmajā kārtā minēja vairāk nekā 120 ieteikumu jauniem pakalpojumiem. No tiem tika formulēts 21 apgalvojums, par kuriem eksperti izteica savu viedokli otrajā anketēšanas kārtā – skalā no *pilnīgi piekrītu līdz pilnīgi nepiekrītu un nezinu, grūti atbildēt*. Jaunos pakalpojumus iedzīvotāji ieteica arī fokusgrupu diskusijās, taču salīdzinoši maz ieteikumu minēja intervijās. Iegūtie ieteikumi tika analizēti, izmantojot kontentanalīzi, kurā ieteiktie pakalpojumi tika analizēti pēc to atbilstības kādai no horizontālo un vertikālo inovāciju kategorijām.

Galvenie rezultāti

Vislielākais ieteikto jauno pakalpojumu klāsts tika iegūts ar Delfi aptaujas metodi. Augsta vienprātība ekspertu vidū bija par šādiem jauniem pakalpojumiem – bibliotēkas kā diskusiju (98%) un pulcēšanās vietas (96%). 92% ekspertu arī uzskata, ka publiskām bibliotēkām ir jāturpina piedāvāt dažādu aktuālo prasmju (īpaši informācijas prasmju, dzimtas pētniecības) mācību pakalpojumus; radošas darbnīcas un sarunas ar nozaru ekspertiem par grāmatām (90%), jāpiedāvā vairāk pakalpojumu tiešsaistē (88%), vairāk jāpopularizē jau esošie pakalpojumi (86%). Eksperti uzskata, ka publiskām bibliotēkām vajadzētu piedāvāt arī piekļuvi audiogrāmatām, filmām, kā arī vēl vairāk jāveicina fizisko grāmatu piegāde. Pakalpojumu īstenošanā un organizēšanā būtu jāiesaista kopienas iedzīvotāji. Jaunie pakalpojumi, kuru īstenošanā netiktu izmantots tikai bibliotēkas krājums, bet arī citi resursi (piemēram, telpas, instrumenti u. c.), ir pašvaldības informācijas un konsultācijas pakalpojumi, pakalpojumi iedzīvotāju labbūtībai, lietu bibliotēka.

Iedzīvotāju fokusgrupu diskusijās tika ieteikti vēl šādi jauni pakalpojumi: āra bibliotēka, virtuālā bibliotēka, kā arī izteikta vēlme pēc personalizētas pieejas pakalpojumiem, viedokļu veidotāju iesaistes.

Secinājumi

Novērtējot visu respondentu ieteiktos jaunus pakalpojumus inovāciju skatījumā, var secināt, ka tie iezīmē pakāpeniskas pārmaiņas bibliotēku darbībā un nozarē.

Horizontālo inovāciju aspektā dominē jaunie pakalpojumi, kuri atbilst bibliotēku darbības tradicionālajam virzienam – lasīšanas veicināšanai, izglītības un mūžizglītības nodrošināšanai. Vismazāk tika ieteikti sociālie pakalpojumi. Tomēr jaunie pakalpojumi, kas identificējami kā piederīgi kopienas un pašvaldības, veselības, labbūtības, brīvā laika un kultūras, radošuma un pētniecības, uzņēmējdarbības un nodarbinātības pakalpojumu kategorijai, ļauj apgalvot, ka ieteikto jauno pakalpojumu klāsts paplašinās virzienā, lai publiskā bibliotēka varētu apmierināt kopienas vajadzības. Vertikālo inovāciju aspektā dominēja tehnoloģiskas (informācijas tehnoloģiju radītas izmaiņas esošo pakalpojumu uzlabošanā) un metodoloģiskas inovācijas. Jaunie pakalpojumi vērsti gan uz krājuma, telpu u. c. resursu izmantošanu, gan uz kopienas veidošanu un saliedēšanu.

Atslēgvārdi: publiskās bibliotēkas, attīstības virzieni, jaunie pakalpojumi, inovācijas, inovāciju taksonomijas.

Izmantotie informācijas avoti

- (B. a.) (2024). *Latvijas bibliotēkas 2023. gadā* (Pārskata ziņojums). <https://admin.stat.gov.lv/system/files/publication/2024-12/Latvijas%20Bibliot%C4%93kas%202023.gad%C4%81.pdf>
- Desmarchelier, B., Djellal, F., & Gallouj, F. (2024). Public Libraries as Social Innovators. *Public Library Quarterly*, 1–20. <https://doi.org/10.1080/01616846.2024.2357399>
- Desmarchelier, B., Djellal, F., & Gallouj, F. (2025). Innovation in libraries: A service-oriented perspective. *Research Policy*, 54(1). <https://doi.org/10.1016/j.respol.2024.105110>
- Igarashi, T., Watanabe, M., Tomita, Y., Sugeno, Y., Yamagishi, M., & Koizumi, M. (2023). Public library events with spaces and collections: Case analysis of the Helsinki Central Library Oodi. *Journal of Librarianship and Information Science*, 55(3), 681–693. <https://doi.org/10.1177/09610006221097405>
- Jochumsen, H., Rasmussen C. H., & Skot-Hansen, D. (2012). The four spaces – a new model for the public library. *New Library World*, 113(11/12), 586–597. <https://doi.org/10.1108/03074801211282948>
- Latvijas Bibliotēku padome (2023). *Bibliotēku nozares stratēģija 2023–2027*. <https://www.km.gov.lv/lv/media/32748/download?attachment>
- Pakalna, D., Holma, B., Cīrule, S. (2024). *Publisko bibliotēku loma Latvijas sabiedrības lasīšanas veicināšanā* (Pētījuma pārskats). <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/67326>
- Pateman, J. (2020). The way we do things around here': An analytical framework for managing cultural change in public libraries. In: M. Weaver, & L. Appelton (Eds.). *Bold minds: Library leadership in a time of Disruption*, (pp. 25–47). Facet Publishing.

LATVIJAS LASĪTĀJS STARP DIVĀM BIBLIOTĒKĀM

Sandra Cīrule

Latvijas Universitāte, Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultāte, Latvija
sandra.cirule@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

Jau senāk daudzās latviešu zemnieku mājās goda vietā bijis kalendārs un Bībele, ko varētu uzlūkot kā simboliskas atslēgas uz laicīgo un garīgo pasauli un arī kā mājas bibliotēkas aizmetni.

Laika gaitā Latvijas lasītāja mājas bibliotēka ir mainījusies kvantitatīvi, kvalitatīvi un saturiski, un mūsdienās mainās arī šo bibliotēku formāti. Taču vairumā mūsu mājokļu tā joprojām ir.

Arī dažos lasīšanas un bibliotēku darba pētījumos un statistikas pārskatos no 1926. līdz 2022. gadam parādās jautājums par mājas bibliotēkām, to veidošanu, izmantošanu un nozīmi, līdz ar to būtu lietderīgi apkopot atziņas par mājas bibliotēku pārmaiņām un lomu Latvijas lasītāju dzīvē.

Pētījuma mērķis

Pētījuma mērķis bija iegūt priekšstatu, kā Latvijas lasītājs sadala savu uzmanību starp publisko bibliotēku un mājas bibliotēku, cik lielu nozīmi piešķir vienai vai otrai un vai šīs bibliotēkas ir uzskatāmas par sabiedrotajām vai konkurentēm.

Pētījuma jautājumi

1. Kā Latvijas lasīšanas un bibliotēku darba pētījumos un statistikas pārskatos ir atspoguļotas mājas bibliotēkas un to izmantošana?
2. Cik svarīgas Latvijas lasītājam ir mājas bibliotēkas, un cik intensīvi tās tiek izmantotas?
3. Vai mājas bibliotēkas var uzskatīt par publisko bibliotēku konkurentēm?
4. Kas ir mainījies mūsdienās mājas bibliotēku veidošanā un uzturēšanā?

Pētījuma gaitas apraksts

Šis pētījums, sadarbojoties Latvijas Nacionālajai bibliotēkai un Latvijas Universitātei, ir daļa no 2024. gadā notikumu ciklā “Latviešu grāmatai 500” veikta pētījuma “Publisko bibliotēku loma Latvijas sabiedrības lasīšanas veicināšanā” un balstīts uz tā rezultātiem.

Respondentiem tika uzdoti jautājumi: “Vai Jums mājās ir grāmatas, ja jā, apmēram kāds varētu būt to skaits?” un “Kur Jūs iegūstat grāmatas?”, kas sakrita ar pētījuma jautājumiem un ļāva uzzināt respondentu attieksmi pret mājas bibliotēkām.

Tāpat pētījuma izpētes pakāpē tika apskatīti lasīšanas un bibliotēku darba pētījumi un statistikas pārskati Latvijā no 1926. līdz 2022. gadam (Pakalna, Holma, Cīrule, 2024).

Galvenie rezultāti

1926. gadā atklāta tendence veidot mājas bibliotēkas: 40,4% inteliģences pārstāvju un ierēdņu, 22,9% strādnieku, 16,2% skolēnu un studentu, 16% tirgotāju, rūpnieku un namīpašnieku, 4,5% lauksaimnieku veido mājas jeb privātās bibliotēkas (Jurevics, 1926).

1937. gada publikācijā minēts, ka 65 privātās bibliotēkas ir pieejamas arī publiskai lietošanai (Ģērmanis, 1937).

1971.–1974. gada pētījums: respondenti lasāmvielas iegūšanai visvairāk izmanto mājas jeb privātās bibliotēkas (75,2%), draugu, paziņu, kaimiņu grāmatu krājumus (50,6%). 42% respondentu ir privāti grāmatu krājumi, kas pārsniedz 200 nosaukumu. Pētījuma pārskatā teikts: “[..] tieši tie, kam pieejamas lielākas mājas bibliotēkas, ir arī aktīvākie masu bibliotēku izmantotāji.” (Viļa Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka, 1978, 44. lpp.)

1997. gadā norādīts, ka nozarei sarežģītā finansiālā situācijā iedzīvotāji piedāvāja kopīgai lietošanai savus personīgos grāmatu un periodikas krājumus (Kalinka, 1998).

2009. gada pētījums: daudzi respondenti aizņemas grāmatas no paziņām, tās ir saņēmuši dāvanā vai nopirkuši (“Pētījuma “Pašvaldību publiskās ..””, 2009).

2018. gadā tika secināts: “[..] 49% Latvijas iedzīvotāju pēdējā gada laikā ir [..] grāmatu iegādājušies grāmatnīcā ..”(Latvijas Kultūras akadēmija, 2018), tādējādi papildinot savu mājas bibliotēku.

2024. gada pētījuma rezultāti rāda, ka iedzīvotājiem mājās joprojām ir personīgie grāmatu krājumi, taču vērojama tendence tos samazināt. Iemesli: atsevišķi temati vairs nav aktuāli, revidēts padomju laika mantojums, pārmaiņas privātajā dzīvē, radušās jaunas intereses, grāmatas ir fiziski novecojušas vai – mājas bibliotēku ir aizstājusi publiskā bibliotēka. (Pakalna, Holma, Cīrule, 2024)

Iecienītākie lasāmvielas iegūšanas avoti ir mājas bibliotēkas, grāmatnīcas un publiskās bibliotēkas, turklāt lasītājs mīl šos avotus kombinēt. (Pakalna, Holma, Cīrule, 2024)

Vairāk informācijas par šo jautājumu interesenti var izlasīt 2024. gada pētījumā “Publisko bibliotēku loma Latvijas sabiedrības lasīšanas veicināšanā”.

Par to, kādēļ mājas bibliotēku tradīcija ir tik noturīga arī citur pasaulē, savā esejā rezumē F. Udina: “Galvenais, ka tā ir jūsu mājas bibliotēka, un personalizācija ir svarīga.” (Uddin, 2021)

Secinājumi

1. Mājas bibliotēkas ir pētītas maz, taču, veicot esošo pētījumu analīzi, var secināt, ka mājas bibliotēkas ir bijušas svarīgas Latvijas iedzīvotājiem dažādos politiskos un sociālekonomiskos apstākļos un, atbilstoši laikmetam pārveidotas, savu lomu nav zaudējušas arī tagad.
2. Pētījumu rezultāti rāda, ka mājas bibliotēkas ir svarīgākais lasāmvielas ieguves avots un visos laikos tikušas intensīvi izmantotas.

3. Neskatoties uz to, ka mājas bibliotēkas pētījumu rezultātos dominē, tās nevar uzskatīt par publisko bibliotēku konkurentēm. Pētījumos redzams, ka atsevišķās epizodēs abas bibliotēkas viena otru ir atbalstījušas. Arī lasītāji meklē plašāku lasāmvielas avotu loku.
4. 2024. gada pētījuma respondenti atklāj, ka mūsdienās mājas bibliotēkas dažādu iemeslu dēļ tiek samazinātas, kā arī veidotas apzinātāk un mērķtiecīgāk.

Atslēgvārdi: mājas bibliotēka, lasītājs, publiskā bibliotēka, lasīšanas un bibliotēku darba pētījumi.

Izmantotie informācijas avoti

- (B. a.) (2009). *Pētījuma "Pašvaldību publiskās bibliotēkas: vērtība, uzticēšanās un apmierinātība ar pakalpojumiem" noslēguma ziņojums*, Rīga. https://www.lu.lv/fileadmin/user_upload/szf_faili/Petnieciba/sppi/mediji/publ_bibl_gala_zinojums%20%281%29.pdf
- Ģermanis, A. (1937). Latvijas bibliotēkas skaitļos. *Bibliotēkars*, 2/3, 2.–4. lpp.
- Jurevics, J. (1926). Bibliotēku statistika. No: *Latvijas Bibliotēku padomes gadagrāmata. I gads*. Rīga: Kultūras fonds, 36.–62. lpp.
- Kalinka, I. (1998). Bibliotēka pagasta dzīvē. No: *Latvijas pagastu bibliotekāru kongress "Pagasta bibliotēka 20. gadsimta beigās" 16.04.1997.–17.04.1997., Latvija, Jūrmala* (Materiāli). Latvijas Bibliotekāru biedrība, Latvijas Nacionālā bibliotēka, 40.–48. lpp.
- Latvijas Kultūras akadēmija (2018). *Pētījums par Latvijas iedzīvotāju grāmatu lasīšanas paradumiem*. https://lka.edu.lv/media/cms_page_media/153/Petijums_gramatu_lasisanas_paradumi_feb_2018.pdf
- Pakalna, D., Holma, B., Cīrule, S. (2024). *Publisko bibliotēku loma Latvijas sabiedrības lasīšanas veicināšanā* (Pētījuma pārskats). <https://dspace.lu.lv/dspace/handle/7/67326>
- Uddin, F. (2021). *A home library – when reading nooks are no longer enough*. <https://theoxfordblue.co.uk/a-home-library-when-reading-nooks-are-no-longer-enough/>
- Viļa Lāča Latvijas PSR Valsts bibliotēka (1978). *Grāmata un lasītājs* (Socioloģisks pētījums lauku rajonā). Rīga: Zinātne.

MĀKSLĪGAIS INTELEKTS BIBLIOTĒKAS DARBĀ

Andrejs Daņiļins

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes bibliotēka, Latvija
andrejs.danilins@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

Mākslīgā intelekta (MI) straujā attīstība pēdējos gados ir mainījusi daudzus sabiedrības darbības aspektus, tostarp arī informācijas pārvaldības jomu. Bibliotēkas sastopas ar nepieciešamību pielāgoties jaunām tehnoloģijām digitālajā laikmetā. Tomēr joprojām pastāv neskaidrība par to, kādas MI iespējas ir vispiemērotākās bibliotēku vajadzībām, kā arī tas, kā šīs iespējas ietekmē bibliotēku darbinieku lomu.

Pētījuma mērķis

Šī pētījuma mērķis – MI iespēju raksturojums bibliotēkzinātnes kontekstā. Īpaša uzmanība tiek pievērsta arī MI ietekmei uz bibliotēku darba procesiem, kā arī uz tā ierobežojumiem. Pētījuma stratēģiskais uzdevums ir MI izmantošanas popularizēšana bibliotēkas darbinieku vidū, jo šī joma ir ārkārtīgi aktuāla mūsdienu pasaulē. Pētījuma metodes ir iepriekšējo pētījumu teorētiskā analīze par šo tēmu, kā arī situāciju modelēšana.

Galvenie rezultāti

MI arvien vairāk tiek integrēts akadēmiskajās bibliotēkās Rietumpasaulē, piedāvājot daudzus risinājumus, kas var ievērojami uzlabot bibliotēkas pakalpojumus un darbinieku efektivitāti. Tas ietver mācīšanos no datiem, problēmu risināšanu, lēmumu pieņemšanu un mijiedarbību ar cilvēkiem dabiskā valodā. MI mērķis ir padarīt tehnoloģijas gudrākas, bet darba procesus – efektīvākus, atvieglojot cilvēku dzīvi un darbu. MI risinājumi palīdz automatizēt uzdevumus un radīt jaunas iespējas dažādās nozarēs (Subaveerapandiyan et al., 2024). Var izdalīt vairākus MI ietekmes virzienus uz bibliotēkām:

1. MI tērzēšanas roboti var nodrošināt personalizētus pakalpojumus, uzlabot informācijas izguvi un piedāvāt rekomendācijas par bibliotēkas materiāliem. No praktiskā viedokļa šeit var pieskaitīt informācijas resursu meklēšanu par noteiktu tēmu, literatūras saraksta sastādīšanu, kā arī piekļuvi grāmatu un rakstu īsajam saturam (*Scopus AI* ir speciāli izstrādāts šim mērķim, bet bieži vien der arī *ChatGPT* vai *DeepSeek*) (Santosa et al., 2025).
2. Ikdienas uzdevumu izpilde, piemēram, grāmatu automatizētā katalogizācija (*ChatGPT*, *Meteor*), UDK koda identificēšana (*ChatGPT*), informācijas resursu meklēšana par noteikto tēmu. MI (piemēram, *ChatGPT*) spēj ātri transformēt grāmatas lapas fotogrāfiju drukātā tekstā, kas var būt noderīgi digitalizācijā. Turklāt tas spēj pārtulkot iegūto tekstu jebkurā valodā, kā arī pārstāstīt tā saturu (*Scopus AI* vai

Web of Science Research Assistant). MI ir potenciāls arī citu uzdevumu veikšanai. Piemēram, tas spēj noteikt aptuvenu grāmatas vērtību (tirgus cena, tirāža un popularitāte), kas var būt aktuāli, pieņemot bibliotēkas fondā dāvinājumus.

- MI risinājumi var uzlabot bibliotēkas pakalpojumu pieejamību lietotājiem ar īpašām vajadzībām. Piemēram, runas atpazīšana (*Google Assistant*), runas pārveidošana tekstā (*Google Speech-to-Text*) un teksta pārveidošana runā (*Google Text-to-Speech* vai *Microsoft Azure Speech Services*).

Vēsturiskā pieredze rāda, ka jebkura jauna tehnoloģija nes ne tikai labumu, bet arī jaunus riskus. Šajā ziņā nav izņēmums arī MI. Pastāv privātuma un datu drošības riski: MI var apstrādāt lielu informācijas apjomu, kas rada riskus personas datu aizsardzībai. Nav pieļaujams, ka trešo personu dati tiek izmantoti apstrādei ar MI. Bez tam praktiski visām MI sistēmām piemīt spēja ģenerēt nepatiesu informāciju (“halucinācijas”), kas liecina par neobjektivitātes un viltus informācijas riskiem. Turklāt neironu tīkli nav apveltīti ar spēju kritiski novērtēt informāciju, tāpēc tie var uzdot viltus ziņas par patiesu informāciju. Tāpat kā cilvēki, MI var pieļaut kļūdas aprēķinos un analizē (Hervieux et al., 2022). Lai veiksmīgi risinātu šo problēmu, lietotājiem jābūt gataviem pārbaudīt visu informāciju, ko ģenerē MI, kā arī jābūt spējīgiem kritiski domāt un izvērtēt informāciju. Potenciāli MI izmantošana palielina plaģiāta risku. Lai gan daži MI modeļi (*ChatGPT* un *Scopus AI*) jau tagad norāda atsaucis uz avotiem, no kuriem tie ieguvuši informāciju, joprojām nav pārliecības, ka visi avoti ir norādīti. MI var arī bez atļaujas izmantot ar autortiesībām aizsargātu saturu.

Secinājumi

MI potenciāli spēj ievērojami atvieglot bibliotekāra darbu, kā arī paātrināt iekšējos bibliotēkas procesus. Automātiskā katalogizācija, informācijas resursu meklēšanas potenciāls un digitalizācijas iespējas padara MI risinājumus neaizvietojamus mūsdienu bibliotēkā. MI arī spēj ievērojami atvieglot lasītāju un pētnieku darbu, nodrošinot tūlītēju grāmatas vai zinātniskā raksta pārstāstu. MI pagaidām nav pilnībā gatavs kritiski novērtēt informāciju. Pašlaik pilnvērtīgai darbībai ar MI ir nepieciešama tā maksas versija, kas rada papildu finansiālu slogu. MI izpēte ir prioritārs uzdevums mūsdienu pasaulē, jo tā palielina konkurētspēju. MI var būt problēmas ar nestandarta un vecās drukas identificēšanu. MI pagaidām nav spējīgs tuvākajā nākotnē aizstāt cilvēku, jo pats pieļauj kļūdas. Vispiemērotākie darbam bibliotēkā šobrīd ir *ChatGPT*, *Scopus AI*, *Web of Science Research Assistant* un *Deep Seek* risinājumi.

Izmantotie informācijas avoti

- Hervieux, S., & Wheatley, A. (Ed.) (2022). *The rise of AI: Implications and applications of artificial intelligence in academic libraries*. Association of College and Research Libraries.
- Santosa, F. A. (2025). Artificial intelligence in library studies: A textual analysis. *JLIS.it: Italian Journal of Library and Information Science*, 16(1), 61–71.
- Subaveerapandiyan, A., Alam, A. F., Yadav, U., Taj, A., & Verma, M. K. (2024). Fostering AI literacy for future librarians. *College & Undergraduate Libraries*, 1–25.

Īpaša pateicība kolēģiem no Latvijas Nacionālās bibliotēkas un personiski Matisam Bolšteiņam par pieredzes apmaiņu un lielo ieguldījumu MI izpētē katalogizācijas procesā.

AMATIERZINĀTNE: MOTIVĀCIJA, IESPĒJAS UN PIEMĒRI VEIKSMĪGIEM PROJEKTIEM

Margarita Karule

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes bibliotēka, Latvija

e-pasts: margarita.karule@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

Pētījuma kopsavilkumā ir aplūkota daļa no maģistra darba “Bibliotēku loma amatierzinātnes attīstībā” rezultātiem. Maģistra darbs aizstāvēts 2024. gadā un elektroniskā formā pieejams Latvijas Universitātes e-resursu repozitorijā.

Atvērtā zinātne ir kustība, zinātniskā procesa pieeja, kuras mērķis ir nodrošināt atvērtu piekļuvi zinātniskiem rezultātiem un sekmēt to atkārtotu izmantošanu, kā arī kopumā veicināt padziļinātu sabiedrības iesaisti pētniecībā (Izglītības un zinātnes ministrija, 2022). Atvērtā zinātne ietver vairākus aspektus, viens no tiem – amatierzinātne. Plašākā izpratnē amatierzinātne ir sabiedrības iesaiste pētniecībā dažādos veidos, sadarbojoties ar pētniekiem vai pētniecības institūcijām (Bite u. c., 2020). Amatierzinātne kā kustība ir dinamiska un dažādi interpretēta – atbilstoši kontekstam un zinātņu nozares specifikai (Haklay et al., 2021). To apliecina arī aktīvās diskusijas par atbilstošu un iekļaujošu terminu lietojumu (McLeod et al., 2025; Eitzel et al., 2017; LZA TK, 05.03.2024.).

Akadēmiskās bibliotēkās amatierzinātne, salīdzinot ar citiem atvērtās zinātnes virzieniem, ir mazāk aktīva sfēra un atrodas attīstības sākumposmā (Kaarsted et al., 2023). Starptautiskā līmenī tomēr ir iespējams atrast piemērus, kā akadēmiskās bibliotēkas realizē amatierzinātnes aktivitātes pašā bibliotēkā, kā arī sniedz atbalstu citiem amatierzinātnes īstenotājiem, piedāvājot atbalsta pakalpojumus. Lai šobrīd attīstītu amatierzinātni, nav pietiekamu zināšanu un praktiskas pieredzes, tāpēc ir būtiski apzināt akadēmisko bibliotēku pieredzi citur pasaulē, aplūkojot gan teorētiskos, gan praktiskos aspektus.

Pētījuma mērķis

Pētījuma mērķis ir noskaidrot sabiedrības viedokli par cilvēku motivāciju iesaistīties kā amatierpētniekiem pētniecības procesā Latvijā un aplūkot starptautisko pieredzi, akadēmisko bibliotēku lomu, iesaisti amatierzinātnē un iespējas piedāvāt pakalpojumus, īstenot projektus, kas veicina sabiedrības iesaisti pētniecībā.

Pētījuma jautājumi

1. Kāds ir sabiedrības viedoklis par iedzīvotāju motivāciju kļūt par amatierpētniekiem?
2. Kā bibliotēkas var iesaistīties, piedāvāt pakalpojumus un īstenot amatierzinātnes projektus?

Pētījuma gaitas apraksts

Pētījuma sākuma posmā veikts literatūras, saistošo dokumentu un līdz šim publicēto pētījumu apskats un analīze. Balstoties uz sociologa Roberta Stebina (*Robert Stebbins*) teoriju “Nopietna brīvā laika pavadīšana” (*Serious Leisure Perspective*) (Elkington & Stebbins, 2014), izstrādāta anketa ar mērķi noskaidrot sabiedrības viedokli un interesi iesaistīties pētniecības procesā kā amatierpētniekiem. Teorijas ietvaros cita starpā ir izskaidroti motivējoši faktori par cilvēku iesaisti brīvā laika pavadīšanas nodarbēs – tie veido pamatu Likerta skalas jautājumiem. Anketā bija 10 gan atvērta, gan slēgta tipa jautājumi, un tā tika izplatīta elektroniski ar *QuestionPro* rīku laikā no 2024. gada 22. aprīļa līdz 10. maijam. Respondenti bija dažādu sabiedrības grupu pārstāvji, tajā skaitā studenti, publisko un skolu bibliotēku darbinieki un lietotāji, autores paziņas. Kopumā saņemtas 236 atbildes. Pētījumā arī apzināti vairāki akadēmisko bibliotēku īstenoto projektu piemēri.

Galvenie rezultāti

Atvērtajā jautājumā par respondentu amatierzinātnes termina izpratni un asociācijām visbiežāk amatierzinātne definēta kā sabiedrības iesaiste pētniecībā, datu vākšanā, sabiedrības sniegts ieguldījums.

Uz jautājumu par motivējošiem faktoriem visbiežāk atzīmēts atbilžu variants “pilnīgi piekrītu” tādiem apgalvojumiem kā “savas personības bagātināšana”, “jaunas pieredzes ieguve” (46,61%); “jaunu prasmju un zināšanu apguve” (50,85%); “savu esošo prasmju un zināšanu pielietošana” (43,64%).

Starptautiskā pieredze rāda, ka viens no biežāk sastopamajiem veidiem, kā akadēmiskās bibliotēkas iesaistās amatierzinātnē, ir – bibliotēkas tīmekļvietnē apkopojot teorētisku informāciju par definīcijām, aktivitātēm, noderīgiem resursiem u. c. (Chiu & Chen, 2024). Atrodami arī piemēri, kā akadēmiskās bibliotēkas īsteno amatierzinātnes projektus un aktivitātes.

Populārs veids ir iesaistīt interesentus rokrakstu transkribēšanā. Piemēram, Varšavas Universitātes bibliotēkā īstenots projekts *TranskriBUW* (“TranskriBUW”, n. d.). Akadēmiskajām bibliotēkām ir iespēja attīstīt sadarbību ar citām universitātes struktūrvienībām vai institūcijām. Piemēram, Dienviddānijas Universitātes bibliotēka sadarbībā ar Veselības zinātņu fakultāti, vietējo universitātes slimnīcu un reģionālo mediju realizēja projektu, kurā iesaistīja vietējās kopienas iedzīvotājus lēmumu pieņemšanas procesā (Kaarsted, & Overgaard, 2018). Zagrebas Nacionālā bibliotēka un universitātes bibliotēka vairākās aktivitātēs par pamatu izmantoja bibliotēkas kolekcijas. Sadarbojoties ar universitātes pētniekiem, skolām, vidusskolas vecuma skolēniem, īstentot tādās aktivitātes kā *Dendroteka* (Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 24.04.2023.), vidusskolēnu iesaiste nepublicēto mūzikas ierakstu analīzē (Nacionalna I sveučilišna knjižnica u Zagrebu, 29.04.2024.) un iesaiste tematiskās kolekcijas izstrādē, papildinot Horvātijas tīmekļa arhīvu (CeOS, n. d.).

Secinājumi

1. Sabiedrību iesaistīties amatierzinātnē motivē galvenokārt personīgi faktori, piemēram, iespēja iegūt jaunas zināšanas, pieredzi, kā arī izmantot jau esošās prasmes.

2. Bibliotekāriem ir potenciāls īstenot amatierzinātnes projektus, iesaistoties kā bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes pētniekiem.
3. Zināšanas par amatierzinātņi jāizmanto atbilstoši pašreizējai situācijai un institūcijas kontekstam.
4. Akadēmiskā bibliotēka var būt nozīmīgs atbalsta punkts augstskolā, lai īstenotu un atbalstītu amatierzinātnes kustību.

Atslēgvārdi: amatierzinātne, atvērtā zinātne, motivācija, akadēmiskās bibliotēkas, bibliotēku pakalpojumi, projekti.

Izmantotie informācijas avoti

- Bite, K., Daugavietis, J., Kampars, J., Kreicbergs, J., Kučma, I., Ločmele, E., Ostrovska, E., Vecpuise, E., Veisa, K., & Želve, M. (2020). *Pētījuma par atvērto zinātņi un rīcībpolitikas ceļa kartes izstrādi noslēguma ziņojums*. <https://www.izm.gov.lv/lv/aktualitates/4138-publicets-petijums-par-atverto-zinatni>
- CeOs (n. d.). *Piloting Citizen Science in Southeast Europe*. <https://ceosse-project.eu/piloting-citizen-science-in-southeast-europe/>
- Chiu, T. H., & Chen, H. (2024). Promoting citizen science through academic libraries in the US: A study on LibGuides. *The Journal of Academic Librarianship*, 50(6), 102972. <https://doi.org/10.1016/j.acalib.2024.102972>
- Eitzel, M. V., Cappadonna, J. L., Santos-Lang, C., Duerr, R. E., Virapongse, A., West, S. E., Kyba, C. C. M., Bowser, A., Cooper, C. B., Sforzi, A., Metcalfe, A. N., Harris, E. S., Thiel, M., Haklay, M., Ponciano, L., Roche, J., Ceccaroni, L., Shilling, F. M., Dörler, D., Heigl, F., Kiessling, T., Davis, B. Y., & Jiang, Q. (2017). Citizen Science Terminology Matters: Exploring Key Terms. *Citizen Science: Theory and Practice*, 2(1), 1. <https://doi.org/10.5334/cstp.96>
- Elkington, S., & Stebbins, R. A. (2014). *The serious leisure perspective: an introduction*. Routledge.
- Haklay, M., Dörler, D., Heigl, F., Manzoni, M., Hecker, S., Vohland, K. (2021). What Is Citizen Science? The Challenges of Definition. In: Vohland, K., et al. *The Science of Citizen Science*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-030-58278-4_2
- Izglītības un zinātnes ministrija (2022). *Informatīvā ziņojuma projekts "Latvijas atvērtās zinātnes stratēģija 2021.–2027. gadam"*. <https://www.izm.gov.lv/lv/atverta-zinatne>
- Kaarsted, T., Blake, O., Nielsen, K., Alving, B., Rasmussen, L., Overgaard, A., & Hansen, S. (2023). How European Research Libraries Can Support Citizen-Enhanced Open Science. *Open Information Science*, 7(1), 20220146. <https://doi.org/10.1515/opis-2022-0146>
- Kaarsted, T., & Overgaard, A. K. (2018). A New Trend in Media and Library Collaboration within Citizen Science? The Case of 'A Healthier Funen'. *LIBER Quarterly: The Journal of the Association of European Research Libraries*, 28(1), 1–17. <https://doi.org/10.18352/lq.10248>
- LZA TK (05.03.2024.). *LZA TK 05.03.2024. sēdes protokols Nr. 2/1182*. <https://termini.gov.lv/komisija/lza-tk-05032024-sedes-protokols-nr-21182>
- McLeod, P., Schuldt, J., Song, H., Crain, R., & Dickinson, J. (2025). Does Terminology Matter? Effects of the Citizen Science Label on Participation in a Wildlife Conservation Online Platform. *Citizen Science: Theory and Practice*, 10(1), 7. <https://doi.org/10.5334/cstp.715>
- Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu (24.04.2023.). *Dendroteka*. <https://virtualna.nsk.hr/dendroteka/>
- Nacionalna I Sveučilišna knjižnica u Zagrebu (29.04.2024.). *NSK citizen science programme focusing on Croatia musical heritage held as part of the 2024 Croatia's Science Festival*. <https://nsk.hr/en/news/nsk-citizen-science-programme-focusing-on-croatian-musical-heritage-held-as-part-of-2024-croatias-science-festival/>
- TranskriBUW (n. d.). <https://transkri.buw.uw.edu.pl/omeka/scripto>

SIMULAKRA REALITĀTE BIBLIOTĒKĀ: STARPDISCIPLINĀRI FILOSOFISKS SKATĪJUMS

Ineta Kivle

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes bibliotēka, Latvija

ineta.kivle@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

21. gadsimtā arvien ietekmīgāka kļūst virtuālā telpa, hiperrealitāte, simulatīva vide – pārsvaru iegūst digitāli dzimušie darbi, zinātnes vērtējums tiek noteikts pēc datiem starptautiski indeksētās citējamības datu bāzēs, mākslai pieaug tiražēšanas apjoms, un tā var turpināt gandrīz neierobežotā daudzumā – simulakri ir visās jomās. Īpašu uzmanību šim hiperrealitātes laikmetam ir veltījuši franču postmodernie intelektuāļi: Žans Bodrijārs (*Jean Baudrillard*, 1929–2007), Žils Delēzs (*Gilles Deleuze*, 1925–1995), Žaks Deridā (*Jacques Derrida*, 1930–2004), Žans Fransuā Liotārs (*Jean-François Lyotard*, 1924–1998), Rolāns Barts (*Roland Barthes*, 1915–1980), Mišels Fuko (*Michel Foucault*, 1926–1984).

Pētījuma mērķis

Skatīt simulakru kā cilvēku radītu un konstruētu realitāti un iekodētu rīku, kas pēc noteikta algoritma nodrošina un nosaka ideju funkcionalitāti, tīklojumu, reitingus un pieejamību.

Pētījuma gaitas apraksts

Simulakru iespējams priekšstatīt, to pretstatot realitātei – realitātē tiek radīts: mākslinieks glezno, zinātnieks pēta, dārznieks audzē, bet simulakrs spēj vienīgi simulēt un atsakās no jebkura atskaites punkta, kas ir ārpus simulakrā iekodētajiem algoritmiem. Tas ir aizvietojums realitātei, kura zaudējusi savu sākotnējo patiesību. Simulakrs ir “radnieks” hiperrealitātei, robeža ir visai izplūdusi un neviendabīga, dažkārt ar abiem jēdzieniem tiek domāts kas tāds, kas bezgalīgi kopē un ģenerē pats sevi. Izmantojot modelēšanu, simulakrs rada un pārvalda ģenerēto teritoriju pēc saviem algoritmiem.

Mūsdienās cilvēks tiecas ne tik daudz pēc jauna radīšanas, bet gan pēc iespējami ātrākas informācijas aprites un cirkulācijas. Simulakra varā ir dominēt pār reālo, pārniegt realitāti, maskēties, izmantojot reālās pasaules funkcijas un pazīmes – cilvēku komunikāciju un spējas, socialitāti, radītās vērtības un zinātnes sasniegumus, valodu, saziņas mehānismus, spēles funkcijas. Radot paralēlu, konstruētu pasauli, nav iespējams izveidot pilnīgu, visaptverošu realitātes simulāciju – simulēts tiek tikai kāds tās segments. Tam uzskatāms piemērs ir virtuālās, mākslīgā intelekta radītās platformas un informāciju saturošas datubāzes ar iekodētām funkcijām.

Minēšu piemēru par datu bāzēm. Kopumā šāds attālināti pieejams, pārskatāmi izveidots, globāls resurss ir apsveicams. Simulakra jautājums sākas tad, kad simulakra funkcijas tiek ģenerētas kā noteicošās un zinātne sāk pakļauties, mērķējot ne tik daudz uz reāliem sasniegumiem, bet gan koncentrējoties uz ietekmes faktoru un zinātnisko reitingu paaugstināšanu, citējamības audzēšanu, kas panākams, ideāli pārzinot simulakra darbības algoritmus, un ievērtējot mākslīgā intelekta lomu un devumu. Zināmā mērā – mākslīgais intelekts, radīts kā līdzeklis, realitāti ir “apgriezis kājām augšup” un tagad “svin uzvaru” pār pakļauto humanitāti. Protams, tas nebūt neizslēdz iespēju veikt vērā ņemamu ieguldījumu zinātnes attīstībā, bet ar nosacījumu, ka jaunas zināšanas un atklāsmes dzimst autentiskā domāšanā, nevis simulatīvā ģenerēšanā.

Secinājumi

Simulakru ēru ievada referenču likvidācija uz tādu realitāti, kurai vajadzētu apstiprināt domas patiesību un domas atbilstību. Simulakrā patiesība kā atbilstība tiek aizstāta ar patiesību kā virtuozu kombinatoriku. Atšķirībā no simulatīvām funkcijām autentiska domāšana sargā patiesību un reizē tai pieder – tajā notiek satikšanās nevis ar kalkulēšanu un konstruēšanu, shēmu zīmēšanu un izdevīgo funkciju meklēšanu, bet gan ar domāšanu, patieso un sākotnējo pieredzi, kurā nav iespējams simulēt ar zināšanām, tās kopēt un pavairot.

Atslēgvārdi: simulakrs, patiesība, realitāte, bibliotēka.

Izmantotie informācijas avoti

Baudrillard, J. (2004). *Fragments: Conversations with François L'Yvonnet*. London and New York: Routledge.

Bodrijārs, Ž. (2000). *Simulakri un simulācija*. Rīga: Omnia mea.

Deleuze, A., Guattari, F. (1987). *Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. [N. p.]: University of Minnesota Press.

BIBLIOTHECA RIGENSIS 500 GADU BIBLIOGRĀFIJA: MEKLĒJUMI UN JAUNAS INFORMĀCIJAS ATKLĀŠANA

Dagnija Ivbule

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes bibliotēka, Latvija
dagnija.ivbule@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

Tuvojoties *Bibliotheca Rigensis* 500 gadu jubilejai, aktualizējās 2004. gadā sagatavotās un izdotās bibliogrāfijas, veltītas bibliotēkas (toreiz Latvijas Akadēmiskā bibliotēka) 480. gadadienai, turpināšana. Pārskatot bibliotēkā veidotās elektroniskās datu bāzes ierakstus pēc 2004. gada, veicot redakcionālas darbības, atradās informācija, kas nebija fiksēta izdotajā bibliogrāfijā.

Pētījuma mērķis

Apzināt nebibliografēto informāciju līdz 2004. gadam, ievadīt trūkstošo informāciju bibliotēkas elektroniskajā datu bāzē.

Pētījuma gaitas apraksts

Izskatīta digitalizētā periodikas kolekcija (Periodika.lv, Latvijas Nacionālā bibliotēka) vācu, latviešu un krievu valodā, kā arī bijušas konsultācijas ar kolēģiem par iespējamo informāciju vēl citos avotos.

Galvenie rezultāti

Periodisko izdevumu digitalizētās izpētes rezultātā vecākie atklātie papildinājumi minami 1789., 1791., 1804. gadā.

Vecākā informācija pārsvarā ir no izdevumiem *Das Inland*, *Rigasche Stadtblätter*, *Rigasche Zeitung*, *Baltische Monatsschrift*. Šie izdevumi sniedz informāciju par bibliotēkas krājumu (iepirkumi, dubleti, dāvinājumi un dāvinātāji, naudas ziedotāji), budžetu, inspektoru un bibliotekāru maiņu, tajos publicēti darbības gada pārskati. *Baltische Monatsschrift* vairāk ir pētnieku atsauces uz bibliotēkas nozīmīgo krājumu, sevišķi uz J. K. Broces kolekcijas nozīmi pētnieciskajā darbā. Tāpat tiek sniegta informācija par izmaiņām pilsētas pārvaldē un bibliotēkas kārtībā, lūgumi izdevējiem piesūtīt savu produkciju bibliotēkai, atbalstīt bibliotēku.

2004. gadā izdotā bibliogrāfija papildināta ar ziņām līdz 1992. gadam. Šeit minēšu dažas no tām.

1910. gadā atrasta 1524. gada 6. marta kvīts, ka piecas grāmatas tiek nodotas vispārīgai lietošanai, tā precizējot Rīgas pilsētas bibliotēkas dibināšanas gadu, un 1913. gadā

atrasta J. Gūtenberga 1460. gadā Maincā drukāta lapiņa, kas ir vecākais drukas darbs bibliotēkā.

Jaunums ir arī ziņas par bibliotēkas darbinieku apbalvošanu ar Triju Zvaigžņu ordeni (Irma Mauriņš) un Atzinības krusta goda zīmi (apkalpotāja Minna Bibītis), par Antonijas Neijas sveikšanu ar 25 darba gadiem, Ludolfa Baumerta godināšanu gan 95., gan 100. dzimšanas dienā un par Mirdzas Vītiņas viesošanos Latvijā 103 gadu vecumā.

1939. gadā aizsākās jauns pasākums kultūras laukā: pastāvīgas grāmatu izstādes pilsētas Rātslaukuma bibliotēkā. To ievadīja pirmās tipogrāfijas Rīgā 350. gadadienai veltīta izstāde Kamarina namā. Hekera spiestuves dažādie manuskripti, kas spiestuvē krāti kopš 1804. gada, pārgāja Rīgas pilsētas bibliotēkas pārziņā, un šajos repatriēto vāciešu arhīvos atrasti Ruģēna dziesmiņu oriģināli, Māteru Jura, Leitāna un Neikena rokraksti.

Žurnāls "Pašvaldību Darbinieks" no 1939. līdz 1940. gada janvārim iepazīstināja ar Rīgas pilsētas bibliotēkas iegādātajām grāmatām.

1940. gada jūnijā ieviesta jauna kārtība. No 1940. gada augusta "Likums par Galveno literatūras pārvaldi" pārzināja izdevniecību, poligrāfisko iestāžu un to ražojumu pārdošanu, bibliotēku, lasītavu un kinematogrāfu lietas, kā arī uzraudzīja valsts valodas likuma ievērošanu.

1941. gada jūnijs diemžēl atnesa bibliotēkai iznīcību – sakarā ar vācu karaspēka tuvošanos Rīgai, tam sekojošo sarkanarmiešu štāba ierīkošanu rātsnamā, viņu nevēlēšanos ieklausīties bibliotēkas darbinieku lūgumos sadega 400 gadu krātas literārās vērtības. Izglābtas tikai tās vērtības, kuras darbiniekiem visbeidzot atļāva savietot ugunsdrošā seifā pagrabā. Vēlāk Ofēlija Sproģere publicēja rakstu par Rātsnama bibliotēkas izglābtajām vērtībām.

1941. gadā bibliotēkas pāri palikusī daļa kopā ar vairākām institūcijām iekļauta kopējā Zemes bibliotēkā un decembrī uzsāka darbu. Arī vācu okupācijas varai bija savi noteikumi – šoreiz par lielinieku grāmatu un rakstu visās valodās izņemšanu no apgrozības visās bibliotēkās.

1944. gada novembrī tagad jau Valsts vēsturiskajai bibliotēkai ierādīja telpas Komunālajā ielā 4 (tagad Vāgnera iela).

Jaunā valdība 1945. gadā apkopoja vācu okupantu un viņu rokaspuišu saimniekošanas sekas Padomju Latvijā. Šajos ziņojumos minēta arī nodedzinātā 1524. gadā dibinātā Rīgas pilsētas bibliotēka un fakts, ka ugunsgrēkā gājušas bojā 800 000 bibliogrāfiskās vienības.

1946. gada jūnijā Valsts vēsturiskā bibliotēka nodota Latvijas PSR Zinātņu akadēmijai kā "Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas fundamentālā bibliotēka, dib. 1524. gadā".

Cietusī bibliotēka sadarbojās ar Maskavas un Ļeņingradas bibliotēkām, paplašinājās sakari ar ārzemju zinātnes iestādēm, sākumā ar tautas demokrātijas valstīm, bet 1955. gadā starptautiskā abonementa tiesības piešķirtas arī Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Fundamentālajai bibliotēkai, vēlāk tās jau bija vairāk nekā 400 iestādes 38 valstīs.

Padomju laikā tautai nevēlamā literatūra tika ievietota literatūras speciālās glabāšanas nodaļā, t. s. specfondā, tā bija liela daļa no pirmskara laika literatūras, vēlāk tai sekoja emigrācijas un atsevišķi ārzemju izdevumi. Par to vēsta gan Latvijas PSR Zinātņu akadēmijas Fundamentālās bibliotēkas vadības lūgums 1957. gadā Zviedrijas latviešu

grāmatu apgādiem nosūtīt uz Rīgu visus savus līdzšinējos izdevumus, gan literatūrziņnātnieks un kritiķis Jānis Rudzītis 1964. gada publikācijā u. c.

1950. gada sākumā Arhitektūras pieminekļu izstādē bija redzami jaunas bibliotēkas ēkas celtniecības plāni Republikāniskajā laukumā Citadeles rajonā. 1958. gadā LPSR Zinātņu akadēmija pārcēlās uz t. s. kolhozieku namu, un 1966. gadā izsludināts jauns konkurss ZA Fundamentālās bibliotēkas projektam Teikas rajonā. Būvniecību sāka 1973. gadā, 1980. gadā bibliotēkas krātuves ēku atklāja, pārējā projekta daļa netika uzcelta. Toties pirmā un otrā stāva vestibila gala sienā ir krāšņa Noras Cēsnieces darinātā 44 m garā (lielākā Latvijā) vitrāža. 1985. gada Mākslas dienās tā ierindota iepriekšējā gada labāko jaunrades sniegumu skaitā.

Jau kopš 1947. gada ZA Fundamentālajā bibliotēkā uzsākts darbs ar J. K. Broces vecajiem rokrakstiem, gatavojot tos izdošanai. Taču sējumu izpētes darbs, teksta tulkošana, komentāru sagatavošana, attēlu digitalizācija līdz pirmā sējuma iznākšanai 1994. gadā ilga gandrīz 50 gadu.

ZA Fundamentālajā bibliotēkā pētniecības nolūkos bijuši gan Austrālijas valodnieks T. G. Fennels (1972), gan trimdas vēsturnieki U. Ģermanis (1966), E. Andersons (1988), K. Kangeris (1988), vācbaltu jurists D. A. Lēbers (1978) u. c.

LPSR ZA Elektronikas institūta direktors E. Jakubaitis jau 1977. gada publikācijā uzbūris nākotnes vīziju, kā skaitļojamās mašīnas palīdzēs meklēt informāciju, bet republikas avīzes aplidoja ziņa “Bibliotēka bez grāmatām” un vēsts, ka topošā republikas ZA Fundamentālās bibliotēkas jaunā ēku kompleksa projektā iepļānots arī liels informācijas un meklēšanas centrs. Bibliotēkas datorizācijas risinājumi sākās tikai 20. gs. 80. gadu beigās.

Šeit minētā informācija gan ir tikai daļa no visiem papildinājumiem – pārējais bibliogrāfijā.

Secinājumi

Tā kopumā nav tikai bibliogrāfija ar vairāk nekā 7000 ierakstiem bibliotēkas elektroniskajā datu bāzē, tas ir stāsts par bibliotēku laikā un telpā – no Doma baznīcas krustcejas līdz rātsnamam, Komunālajai ielai 4, Lielvārdes ielai 24, Rūpniecības ielai 10; no vāciskās Rīgas līdz cariskajai Rīgai, neatkarīgai valstij, divām okupācijām un atjaunotai neatkarīgai Latvijai.

Atslēgvārdi: *Bibliotheca Rigensis*, Rīgas pilsētas bibliotēka, *Рижская городская библиотека*, Fundamentālā bibliotēka, *Фундаментальная библиотека*.

Izmantotie informācijas avoti

Grāmatas

Ģermanis, U. (1968). *Zili stikli, zaļi ledi: Rīgas piezīmes*. Bruklina: Grāmatu draugs.

Krūmiņa, L. (atb. red.) (2004). *Bibliotheca Rigensis – 480: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka gadsimtu liecībās*. Rīga: Latvijas Akadēmiskā bibliotēka.

Lešinskis, I. (2017). *Starp divām pasaulēm: kalpības gadi un citi raksti*. Rīga: biedrība “Domas spēks”.

Unāms, Ž. (1969). *Karogs vējā: kara laika atmiņas 2 sējumos*. [Vaiverlija, Aijova]: Latvju grāmata.

Elektroniskie resursi un periodiskie izdevumi

Digitālā periodikas kolekcija LNB (Periodika.lv). Pieejams: <http://periodika.lv/>

Laikraksti: *Rigasche Zeitung* (1910, 1913), *Valdības Vēstnesis* (1934, 1940), *Jaunākās Ziņas* (1939), *Rigasche Post* (1938), *Hallische Nachrichten* (1943), *Rīts* (1939), *Talsu Vārds* (1941), *Laiks* (1957), *Londonas Avīze* (1964), *Cīņa* (1945, 1950, 1977).

Žurnāli: *Pašvaldības Darbinieks* (1939, 1940), *Ir* (2016), *Zvaigzne* (1985).

NO SENATNES LĪDZ RENESANSEI: RETAS GRĀMATAS PADUJAS UNIVERSITĀTES DĀVINĀJUMĀ LU BIBLIOTĒKAI

Laura Kreigere-Liepiņa

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes bibliotēka, Latvija
laura.kreigere-liepina@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

1926. gadā Latvijas Universitāte (LU) saņēma vērtīgu dāvinājumu no Padujas Universitātes bibliotēkas, kura nosūtīšanu uz Latviju bija organizējis LU docents Kārlis Straubergs. Dāvinājumā LU saņēma vērtīgus Itālijas Veneto reģiona 16. un 17. gadsimta seniespiedumus, eksemplārus no itāļu klosteriem un Itālijas dižciltīgo dzimtu grāmatu privātkolekcijām. Tomēr LU bibliotēkā šis vērtīgais grāmatu krājums līdz šim nav bijis padziļināti pētīts, tikai neliela daļa eksemplāru ievietoti Latvijas bibliotēku elektroniskajā kopkatalogā.

Pētījuma mērķis

Lai vērtīgais Padujas Universitātes dāvinājums tiktu pamanīts un būtu pieejams plašākai pētniecībai, ziņas par tā eksemplāriem ir iecerēts ievietot Latvijas bibliotēku elektroniskajā kopkatalogā. Informācija par vairākiem pētniecībai nozīmīgiem eksemplāriem un to agrākajiem īpašniekiem tiks apkopota un publicēta rakstā, kas balstīts uz konferencē prezentēto materiālu.

Pētījuma jautājumi

Pētījuma gaitā izdevās noskaidrot dāvinājuma vērtību, atklājot tā kultūrvēsturisko nozīmi un vietu Eiropas grāmatniecības vēsturē. Grāmatu bibliogrāfiskā izpēte ļāva pamanīt nozīmīgus itāļu literatūras klasikas seniespiedumus un senas grāmatas par Ziemeļitālijas pilsētu vēsturi. Iespējamā tematika atspoguļo tolaik aktuālas renesanses un apgaismības laikmeta tendences Eiropā, kas būtiski ietekmēja Eiropas literatūru, teātra attīstību, arhitektūru un mākslu līdz pat mūsdienām. Šis dāvinājums LU bibliotēkā 20. gadsimta sākumā papildināja seniespiedumu krājumu ar retiem un vērtīgiem itāļu grāmatniecības eksemplāriem.

Pētījuma gaitas apraksts

Veicot pētījumu, tika identificēts vairums Padujas Universitātes dāvināto eksemplāru, kas patlaban atrodas LU bibliotēkas krātuvē. Pēc grāmatu bibliogrāfiskas izpētes eksemplāri tika pievienoti Latvijas bibliotēku elektroniskajam kopkatalogam. Īpaša

uzmanība tika veltīta ierakstiem, zīmogiem un ekslibriem grāmatās, kas norāda uz atsevišķu grāmatu izcelsmi un nozīmi Itālijas kultūras mantojuma vēsturē.

Galvenie rezultāti

Latvijas bibliotēku elektroniskajam kopkatalogam ir pievienoti vairāki Padujas Universitātes dāvinājuma eksemplāri, kā arī rediģēti jau esošie Padujas Universitātes dāvināto grāmatu apraksti. Sagatavota prezentācija par dāvinājumu kopumā un vairākiem nozīmīgiem dāvinājuma eksemplāriem. Šis vērtīgais dāvinājums aktualizēts un padarīts pieejams plašākam studentu un pētnieku lokam.

Secinājumi

1926. gadā LU ir saņēmusi nozīmīgu grāmatu dāvinājumu, kas ir papildinājis LU bibliotēkas seniespiedumu un reto izdevumu krājumu. Padujas Universitātes dāvinājums sniedz priekšstatu par itāļu nacionālo literatūru, Itālijas arhitektūru, vēsturi, arheoloģiju un mākslu, kā arī renesanses laikmeta dižgaru literāro darbu izdevumiem. Grāmatas galvenokārt iespiestas Ziemeļitālijas lielākajās pilsētās, ievērojamu 16. gadsimta itāļu grāmatiespiedēju tipogrāfijās, tās ir itāļu un latīņu valodā. Padujas Universitātes grāmatu dāvinājums ir nozīmīgs izpētes avots itāļu valodas un literatūras studijās, kā arī plašāk – humanitāro un mākslas studiju apgūvē.

Atslēgvārdi: Latvijas Universitātes bibliotēka, Padujas Universitātes bibliotēka, Itālijas renesanse, apgaismības laikmeta grāmatas, Ziemeļitālija, Paduja, Itālijas vēsture, Katoļu baznīca, itāļu literatūras klasika, itāļu valoda un kultūra, seniespiedumi, reti izdevumi, proveniencē.

Izmantotie informācijas avoti

(B. a.) (1939). *Latvijas Universitāte divdesmit gados, 1919–1939. 1. daļa*. [Rīga]: Latvijas Universitāte, 218.–219. lpp.

Del Negro, P. [2003]. *The University of Padua. Eight centuries of history*. Padova: Signum Padova, pp. 11–12, 25–27, 35–41.

LNA LVVA, 7427. f., 6. apr., 363. l., 644. lp.

Elektroniskie resursi

<https://800anniunipd.it/> (Skatīts 18.03.2025.)

<https://archiviopossessori.it/archivio/677-biblioteca-universitaria-di-padova> (Skatīts 18.03.2025.)

<https://bupd.cultura.gov.it/la-biblioteca/storia/> (Skatīts 18.03.2025.)

<https://kopkatalogs.lv/> (Skatīts 24.03.2025.)

<https://www.unipd.it/en/university-padua> (Skatīts 18.03.2025.)

<https://www.usc.es/gozzi/index.html> (Skatīts 18.03.2025.)

LATVIEŠU FOLKLORAS PUBLIKĀCIJAS TRIMDĀ (20. GS. 40.–50. GADI)

Viesturs Zanders

Latvijas Universitāte, Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultāte, Latvija
viesturs.zanders@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

Latviešu grāmatniecības vēsturē kvantitatīvi prāvu un arī kvalitatīvi nozīmīgu vietu ieņem grāmatas, kas ir iznākušas ārpus Latvijas, tostarp latviešu mītnes zemēs (visvairāk Vācijā, Dānijā, Zviedrijā, ASV) pēc Otrā pasaules kara. Līdz šim labāk zināmas ir folkloras tekstu un to izpētei veltītas publikācijas, kas ir izdotas Latvijā. Savukārt trimdā iznākušās publikācijas ir apzinātas fragmentāri un nepilnīgi. Tas ir viens no uzdevumiem, kas ir veicams, lai iegūtu iespējami pilnīgu informāciju par latviešu folkloras un folkloristikas dokumentāciju ārpus Latvijas pēc Otrā pasaules kara.¹

Pētījuma mērķis

Pētījuma mērķis – noskaidrot 20. gadsimta 40.–50. gados ārpus Latvijas iznākušo latviešu folkloras publikāciju klāstu, apzināt to autoru (sastādītāju) un izdevēju loku, atsevišķu izdevumu tapšanas motivāciju, kā arī to potenciālo pircēju un lasītāju auditoriju.

Pētījuma gaitas apraksts

Pētījumā izmantots un analizēts plašs trimdā iznākušo periodisko izdevumu (tajā skaitā laikraksti “Latvija”, “Laiks”, “Latvija Amerikā”) klāsts, izlases kārtā *de visu* iepazītie folkloras izdevumi, kā arī vairākās atmiņas institūcijās atrodamie nepublicētie dokumenti.

Galvenie rezultāti

Pētījumam nepieciešamās publikācijas atlasītas, izmantojot “Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfijas” pirmās divas daļas (1968, 1972), Līlijas Dunsdorfas sagatavoto informācijas apkopojumu (1973), kā arī jau minētos periodiskos izdevumus. Tas ir ļāvis konstatēt atkārtoto un no jauna sagatavoto publikāciju īpatsvaru (kopumā ap 80 nosaukumu), kuru vidū īpaši izceļams ar vairāku izcilu latviešu humanitāro zinātņu pētnieku līdzdalību tapušais latviešu tautasdziesmu izdevums (12 sējumi, apgāds “Imanta”, 1952–1956). Šajā periodā iznākušas gan plašam lasītāju lokam adresētas dažādu folkloras

¹ Pētījums tapis Latvijas Zinātnes padomes (FLPP) programmas projektā Nr. lzp-2024/1-0522 “Latviešu folkloristika trimdā”.

žanru izlases, gan samērā specifiski detaļpētījumi folkloristikā, vairāki no tiem iespiesti arī starpdisciplināros rakstu krājumos.

Secinājumi

Folkloras izdevumi, kas iznākuši dažādās latviešu mītnes zemēs 40.–50. gados, iespēju robežās turpina šīs jomas publicēšanas tradīcijas un kopumā atbilst latviešu trimdas grāmatniecības attīstības pamattendencēm pirmajās pēckara desmitgadēs. Tāpat kā iepriekšējos latviešu grāmatniecības periodos, arī trimdā pēc Otrā pasaules kara folkloras publicēšanā dominē privātā iniciatīva. Jau 40.–50. gados izdotie folkloras izdevumi apliecina saikni starp folkloras izdevumiem Latvijā un ārpus tās.

Atslēgvārdi: latviešu grāmatniecība, latviešu folkloras, folkloristika, folkloras publikācijas, Lilijs Dunsdorfa, subskribenti.

Izmantotie informācijas avoti

- Dunsdorfa, L. (1973). Materiāli dainoloģijas bibliogrāfijai. *Archīvs: raksti par latviskām problēmām*, 4. sēj. Diplomātija. Dainoloģija, 2., paplašinātais izdevums. [Melburna: Pasaules brīvo latviešu apvienība un Kārļa Zariņa fonds], 151.–184. lpp.
- Ieleja, K. (1954). Latviešu grāmatniecība trimdā. No: H. Tihovskis (red.). *Latviešu trimdas desmit gadi: rakstu krājums*. [Toronto]: Astra, 176.–201. lpp.
- Jēgers, B. (1968, 1972). *Latviešu trimdas izdevumu bibliogrāfija, 1940–1960*. [Stokholma]: Daugava.
- Kalniņš, N. (1985). Kā izauga “Sidraba vītols”. *Laras Lapa*, 37, 17.–21. lpp.
- Kalve, V. (1949). Jāatjauno latviešu gara dzimtene: latviešu tautasdziesmu krājums – visnepieciešamākā grāmata. *Latvija*, 7. aprīlis, 3. lpp.
- Rudzītis, J. (1955). Ir jādara tas, kas solīts: nopietnā vēstule latviešu organizācijām. *Latvija*, 14. maijs, 5. lpp.

“KULTŪRAS BALSS” – IESKATĀMIES IZGLĪTĪBAS PASAULĒ PIRMS 100 GADIEM

Irina Buša

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes bibliotēka, Latvija
busha@edu.lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

Izdevumi, kas tapuši Latvijas nacionālās zinātnes pirmsākumu posmā, var tikt izmantoti arī mūsdienās. 1918.–1932. gadā Latvijā darbojās “Kultūras Balss” – izglītības kooperatīvs un grāmatu apgāds. Kooperatīva mērķis bija veicināt latviešu kultūru, izdot vērtīgas grāmatas. Tajā strādāja ievērojami autori un sabiedriskie darbinieki. Tika izdota mācību un izglītojošā literatūra, kā arī daiļliteratūra.

Pētījuma mērķis

Pētījuma mērķis bija Latvijas Universitātes bibliotēkā aplūkot “Kultūras Balss” darbus, kas tapuši pirms simts gadiem – 1924. gadā.

Pētījuma gaitas apraksts

Pētījumā aplūkotas sešas grāmatas no Latvijas Universitātes bibliotēkas krājuma. Pievērsta uzmanība ne tikai izdevumu saturam, bet arī autoriem un grāmatu īpašniekiem, kuri tās dāvināja bibliotēkai.

Galvenie rezultāti

Grāmatu izpēte atklāja plašu tēmu dažādību – sākot no ceļojumu un tūrisma materiāliem, piemēram, “Rīga: ziņu krājums ekskursantiem un skolēnu pašdarbībai” (Lancmanis-Līdumnieks, 1924), un ceļojuma Latvijas vēsturē (Autoru kolektīvs, 1924) līdz kultūrai un mākslai, piemēram, dziedātājiem paredzētajam dziesmu krājumam (Kauliņš, 1924) un šķēru griezumiem (aplikācijas darbiem) (Bilmane, 1924), kā arī izglītībai, piemēram, fizikas mācībām pamatskolā (Liepiņš, 1924), un ekonomikai, kas aplūkota monogrāfijā “Ievads tautsaimniecībā” (Balodis, 1924).

Grāmatas paredzētas gan skolēnu pašdarbībai, gan kā metodiskais materiāls audzinātājiem, gan kā lasāmviela ikvienam interesentam.

Grāmatu autori bija zinātnieki un sabiedriskie darbinieki:

Zelmārs Lancmanis (1883–1935) – pedagogs, ģeogrāfs un novadpētnieks. Darbojies Latvijas senatnes pētītāju biedrībā, bijis Pieminekļu aizsardzības sekcijas pilnvarotais, bieži devies dabas vērtību apzināšanas ekspedīcijās, rakstījis par dabas pieminekļiem. Sarakstījis virkni tūrisma ceļvežu, popularizējis ekskursijas Latvijā. 1928. gadā apbalvots ar Triju Zvaigžņu ordeni.

Atis Kauliņš (1867–1944) – diriģents, komponists un mūzikas pedagogs. Pasniedzis vairākās mūzikas skolās, kā arī bijis dziedāšanas biedrības kora “Lira” diriģents, pirmā latviešu mūzikas žurnāla “Mūzikas Druva” izdevējs un redaktors.

Marta Bilmane (1887–1945) – vizuālās mākslas skolotāja, strādājusi Rīgas pilsētas 4. ģimnāzijā, darbojusies žurnālā “Jaunais Cīrulītis”.

Reinis Liepiņš (1885–1949) – skolotājs, Izglītības ministrijas Skolu departamenta direktors (1924–1928). Ar R. Liepiņa atbalstu darbu sāka Valsts Centrālais pedagoģiskais institūts, kā arī pedagoģiskais birojs. R. Liepiņš rediģējis žurnālu “Mūsu Nākotne” (1931–1934), rakstījis mācību grāmatas.

Kārlis Balodis (1864–1931) – latviešu ekonomists, finansists un demogrāfs, viens no Latvijas Universitātes dibinātājiem, Tautsaimniecības un tiesību zinātņu fakultātes profesors, Saeimas deputāts.

Dziesmu krājums iepriekš piederējis Latvijas Universitātes filologu un filozofu akadēmiskajai organizācijai “Ramave”, kas darbojās no 1929. gada. Tās dibinātāji bija studenti, kuri veica nozīmīgu darbu latviešu nacionālo zinātņu attīstībā. “Ramaves” saieti notika divas reizes nedēļā, vienā no tiem tradicionāli tika lasīts kāds referāts. Organizācijai bijis savs grāmatu apgāds.

Brošūra “Šķēru griezumī” piederējusi Zigrīdai Plakai (1923–2014), kura tulkoja grāmatas no vācu un franču valodas.

Fizikai veltīta grāmata “Dabas mācība. 2. [d.], Fizika” 1925. gadā piederējusi 5. klases skolniecei Vilmai Smalkajai.

Grāmatu “Ievads tautsaimniecībā” Latvijas Universitātes Filoloģijas un filozofijas fakultātes bibliotēkai uzdāvinājis profesors *Dr. phil.* P. Zālīte. Pēteris Zālīte (1864–1939) bija filozofs un publicists, laikrakstu “Mājas Viesis” un “Dienas Lapa” redaktors, Latvijas Universitātes pasniedzējs, Saeimas deputāts. Visu savu kustamo un nekustamo mantu P. Zālīte novēlēja Latvijas Universitātei.

Secinājumi

Pirms 100 gadiem izdotajām apgāda “Kultūras Balss” grāmatām Latvijas Universitātes bibliotēkas krājumā ir ne tikai bibliogrāfiska, bet arī zinātniska un kultūras vērtība.

Atslēgvārdi: izglītības kooperatīvs, grāmatu apgāds “Kultūras Balss”, 1924. gada izdevumi, Latvijas Universitātes bibliotēkas krājums.

Izmantotie informācijas avoti

Autoru kolektīvs (1924). *Latvijas vēstures bilžu paskaidrojumi: 1. sērija*. Rīga: Kultūras Balss. 118 lpp.

Balodis, K. (1924). *Ievads tautsaimniecībā*. Rīga: Kultūras Balss. 244 lpp.

Bilmane, M. (1924). *Šķēru griezumī*. Rīga: Kultūras Balss. 31 lpp.

Kauliņš, A. (1924). *Dziesmu krājums [notis]: jaukiem, sieviešu un vīriešu koriem: I. Latviešu tautas dziesmas*. Jelgava: Kultūras Balss. 39 lpp.

Lancmanis-Lidumnieks, Z. (1924). *Rīga: ziņu krājums ekskursantiem un skolēnu pašdarbībai*. Rīga: Kultūras Balss, <1, 4> sēj.

Liepiņš, R. (1924). *Dabas mācība. 2. [daļa], Fizika: pamatskolas 5. un 6. mācības gadam*. Rīga: Kultūras Balss, 188. lpp.

JĀŅA RAPAS KOLEKCIJA “BĀLTIKA” UN SPECFONDS

Ilga Mantiniece

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes bibliotēka, Latvija

ilga.mantiniece@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

Viena no lielākajām, bet līdz galam nenovērtētajām kolekcijām Latvijas Universitātes bibliotēkas vēsturiskās daļas krājumā ir grāmatizdevēja, grāmattirgotāja un bibliofila Jāņa Rapas (1885–1941) “Baltika”. Iespaidīgais, līdz 1932. gadam publicētos izdevumus saturošais krājums aptver dažādu kultūrvēsturisko informāciju, iekļaujot latviešu, krievu un vācbaltu dažādos ideoloģiskos uzskatus. Vācu un padomju okupācijas periodā daļa izdevumu tika atzīta par nevēlamiem un pārvietota uz Specfonda, liedzot tiem brīvu pieejamību.

Pētījuma mērķis

Pētījuma mērķis – aktualizēt Jāņa Rapas kolekcijas kultūrvēsturisko nozīmi un pievērst sabiedrības uzmanību tām saglabātajām kultūrvēsturiskajām vērtībām, kas savulaik pārvietotas glabāšanai Specfondā ar ierobežotu pieejamību, slēpjot informāciju par šādu izdevumu esamību.

Pētījuma gaitas apraksts

Pētījumā tika izskatītas attiecīgās LU bibliotēkas inventāra grāmatas, identificējot no Jāņa Rapas kolekcijas uz Specfonda pārvietotos izdevumus. Tos analizējot, tika apkopotas raksturīgākās tēmas un vizuālai prezentācijai atlasīti izteismīgākie eksemplāri, sagatavojot par tiem īsu papildu informāciju.

Galvenie rezultāti

Pētījumā konstatēts, ka galveno Jāņa Rapas kolekcijas vadmotīvu – novadpētniecības tēmu – okupācijas režīms iekļāva īpaši cenzējamo izdevumu kategorijā. Tā kā Jāņa Rapas kolekciju Latvijas Universitātes bibliotēka iegādājās 1932. gadā, uz tās “attīrīšanu” neattiecās norādījumi par K. Ulmaņa režīmu slavinošu izdevumu (kopš 1934) izslēgšanu un nacistiskās Vācijas izdotās literatūras (1933–1944) iznīcināšanu, toties tā bagātīgi saturēja līdz tam izdotos materiālus, kas dažādās interpretācijās veido daļu no Latvijas un visas Baltijas vēstures. Uz Specfonda galvenokārt tika pārvietoti izdevumi, kas tapuši laikā no Pirmā pasaules kara sākuma līdz Lielās depresijas gadiem. Paradoksāli, bet par “kaitīgo literatūru” atzīto izdevumu atrašanās Specfondā ir veicinājusi to saglabāšanos.

Secinājumi

Okupācijas varas ierobežotie izdevumi ārpus Specfonda lielākoties tika iznīcināti, tādēļ mūsdienās tie ir kļuvuši par bibliogrāfiskiem retumiem. Jāņa Rapas kolekcija “Baltika” ir unikāla ar augsto retumu īpatsvaru, padarot to par būtisku Latvijas kultūr- vēsturiskā mantojuma sastāvdaļu.

Atslēgvārdi: Specfonds, kolekcija “Baltika”, Jānis Rapa, Latvijas Universitātes bibliotēka.

Izmantotie informācijas avoti

Latvijas Universitātes bibliotēka: Latvijas Universitātes Centrālās bibliotēkas Inventāra grāmata Nr. 30 (R:1-10590) 1932/33. [Nepublicēts materiāls].

Latvijas Universitātes bibliotēka: Спецфонд НБ ЛГУ. Инвентарная книга русской, латышской и иностранной литературы. Nr. 1-[3] (1-145109) 1951–1985 [Nepublicēts materiāls].

IZDEVUMI PAR SEKSUĀLAJĀM MINORITĀTĒM LATVIEŠU GRĀMATNIECĪBĀ NO 1990. LĪDZ 2024. GADAM: IEVADS

Tāivaldis Kronbergs

Latvijas Universitāte, Ekonomikas un sociālo zinātņu fakultāte, Latvija
e-pasts: talivaldis.kronbergs@gmail.com

Īss ievads pētījuma problēmā

Pētījums ir daļa (sākums) no vairākām izpētes pakāpes informācijas apkopošanas darbībām topošajai disertācijai “Publiskais diskurss par seksuālajām minoritātēm Latvijā no 1990. gada līdz pirmajam “Rīgas praidam” 2005. gadā”. Tās mērķis ir izpētīt gan publisko diskursu par seksuālajām minoritātēm līdz 2005. gadam, gan sniegt (atklāt no jauna) informāciju, ko daļēji ir aizēnojis aktivisms pēc “Rīgas praida”.

Neraugoties uz temata “Seksuālās minoritātes” aktualitāti Latvijā jau vairāk nekā 30 gadus, proti, vismaz no 1990. gada, arvien ir zinātniski pārbaudītas informācijas trūkums. Paralēli pieaug sabiedrības (vismaz daļas) interese (vēlme/pieprasījums) pēc tās. Tas mudina īstenot pētījumus, kas aizstātu iedomas un pieņēmumus, kā arī tieši un netieši izglītotu sabiedrību. Tieši kvalitatīvas informācijas, tajā skaitā grāmatu latviešu valodā par seksuālajām minoritātēm, trūkumu var minēt kā vienu no pirmajiem sadzīvīskās diskriminācijas iemesliem.

Pētījuma “Izdevumi par seksuālajām minoritātēm latviešu grāmatniecībā no 1990. līdz 2024. gadam: ievads” iecere radās, pateicoties pilotpētījumam (aptaujai) “Materiāli par seksuālajām minoritātēm Latvijas atmiņas un citu institūciju krājumos” (Kronbergs, 2025), kurā tika gūts vispārīgs priekšstats, vai un cik daudz materiālu par seksuālajām minoritātēm ir pieejami 82 Latvijas atmiņas institūcijās (proti, tajās, kas izvēlējās sniegt informāciju). Rezultātā ir iegūts ne tikai faktoloģiskais materiāls, bet arī informācija, kas skar vairākus materiālu par seksuālajām minoritātēm apkopošanas aspektus (piemēram, PSRS okupācijas laikā). Šādā kontekstā turpināt izpēti ir nepieciešams, lai noskaidrotu izdoto materiālu par seksuālajām minoritātēm kvantitāti, citiem vārdiem – vai atmiņas institūcijām vispār ir pieejams materiāls, cik plašs tas ir un kā to var identificēt (atrast).

Pētījuma mērķis

Pētījuma mērķis ir aplūkot izdevumus par seksuālajām minoritātēm latviešu grāmatniecībā no 1990. līdz 2025. gadam. Noslēgumā no nosaukuma “Izdevumi par seksuālajām minoritātēm latviešu grāmatniecībā no 1990. līdz 2024. gadam: ievads” tiks izņemts vārds “ievads” un atbilstoši gadam paplašināta arī noteiktā laika robeža.

Pētījuma jautājumi

Pamata jautājumi ir šādi:

- Kāds ir izdevumu skaits kopumā, t. sk. procentuālais apjoms latviešu grāmatniecībā?
- Kāds ir izdevumu skaits pēc žanriem?
- Kāds ir latviešu autoru sniegums un kāds tulkojumu skaits?
- Kuri ir aktīvākie izdevēji?
- Kā var identificēt (kas palīdz vai rada šķēršļus), ka izdevums pievienojams sadaļai “Par seksuālajām minoritātēm” (metadatu un publicitātes kvalitāte, “brīvība” no nepieciešamās informācijas, pašcenzūra utt.)?

Pētījuma gaitas apraksts

Jau šobrīd var minēt divus izaicinājumus, no kuriem pirmais ir metadatu kvalitāte (jeb tās trūkums), nedodot pat minimālas norādes par iespējamo izdevuma saistību ar seksuālajām minoritātēm. Otrs izaicinājums, kas konkurē ar pirmo, ir dažādu vārdu izmantošana (nav runa par oficiāliem terminiem vai tieši pretēji – slengu), lai apzīmētu seksuālās minoritātes (seksuālo orientāciju), – “homoseksuālis”/-e, “gejs”, “lesbiete”, “biseksuālis”/-e, “transpersona”, “aseksuālis”/-e, “panseksuālis”/-e, “interseksuālis”/-e, “nebinārs”/-a, “kvīrs”/-e u. c. Lai arī vārdi nozīmi nemaina gada laikā, tomēr 30 gadu laikā var mainīties (mainās) gan vārdu lietojums, gan to uztvere (individuālā pieņemšana), piemēram, “konkurējot” vārdam “homoseksuāls”, kas izmantots kopš 1995. gada, ar pēdējā laikā lietot sākot “kvīrs”.

Tiks izmantoti dati gan no Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliogrāfijas institūta veidotā “Datu masīva par izdevējdarbību Latvijā: 1991.–2023. gads” (Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliogrāfijas institūts, 2024), gan Latvijas Nacionālās bibliotēkas uzturētā 12 valsts nozīmes bibliotēku elektroniskā kopkataloga (Latvijas Nacionālā bibliotēka, 2025), gan citiem avotiem, piemēram, Lesbiešu, geju, biseksuāļu, transpersonu un viņu draugu apvienības “Mozaika” bibliotēkas. Tāpat tiks izmantots princips “Sniega bumba”, jo īpaši par tulkoto daiļliteratūru, kā arī izdevniecību radītās anotācijas/reklāmas teksti. Kad “klusēs” gan bibliotēku elektronisko katalogu metadati, gan citi avoti, informāciju sniegs publikācijas, piemēram, viena no tādām ir Jūlijas Dibovskas raksts “Piecas latviešu kvīru prozas grāmatas tavai vasarai” (Dibovska, 2024).

Galvenie (plānotie) rezultāti

Līdz ar atbildēm uz pētījuma jautājumiem tiks iegūta iespējami plaša informācija par seksuālajām minoritātēm veltītiem izdevumiem. Iegūtais materiāls būs noderīgs ne tikai kā vēl viens un papildinošs skatījums uz latviešu grāmatniecību, bet arī, atbilstoši noformējot, kā informācijas avots bibliotekāriem un lasītājiem, kas meklē izdevumus par seksuālajām minoritātēm latviešu valodā.

Atslēgvārdi: seksuālās minoritātes, latviešu grāmatniecība, bibliogrāfija.

Izmantotie informācijas avoti

- Dibovska, J. (2024). *Piecas latviešu kvīru prozas grāmatas tavai vasarai*. Kultūras un patstāvīgas domas interneta žurnāls "Satori". <https://satori.lv/article/piecas-latviesu-kviru-prozas-gramatas-tavai-vasarai> [Pēdējo reizi skatīts 2025. gada 24. martā].
- Kronbergs, T. (2025). *Materiāli par seksuālajām minoritātēm Latvijas atmiņas un citu institūciju krājumos*. Rīga: [b. i.].
- Latvijas Nacionālā bibliotēka (2025). *Kopkatalogs*. <https://kopkatalogs.lv> [Pēdējo reizi skatīts 2025. gada 24. martā].
- Latvijas Nacionālās bibliotēkas Bibliogrāfijas institūts (2024). *Datu masīvs par izdevējdarbību Latvijā: 1991.–2023. gads*. <https://dom.lndb.lv/data/obj/910822.html> [Pēdējo reizi skatīts 2025. gada 24. martā].

VIENĪGAIS RĪGAS BIRĢERMEISTARA KRĒSLS (18. GS. VIDUS) UN PILSĒTAS BIBLIOTĒKAS INTERJERS RĀTSNAMĀ: PĒTNIECISKI IZAICINĀJUMI

Aija Taimiņa

Latvijas Universitāte, Latvijas Universitātes bibliotēka, Latvija
aija.taimina@lu.lv

Īss ievads pētījuma problēmā

Rīgas pilsētas bibliotēkas lasītava no 1891. gada septembra līdz traģiskajam ugunsgrēkam 1941. gada 29. jūnijā atradās Rīgas rātsnama (1765) sēžu zālē. Mūsdienās Latvijas Universitātes bibliotēkas (LUB) Rokrakstu un reto grāmatu nodaļas kodolu veido izglābtais Rīgas pilsētas bibliotēkas (1941) krājums. Rātsnama un bibliotēkas bojāeju Otrā pasaules kara laikā pārdzīvojuši arī viena no rātsnama sēžu zāles mēbelēm – ar ādu pārvilktas rātes krēsls, veidots atturīgā rokoko stilā (tagad LUB īpašums). Rātes krēsls ir Rīgas pilsētas bibliotēkas likteņgaitu liecinieks un dalībnieks, nozīmīga kultūrvēsturiska vērtība. Līdz šim valdījis pieņēmums (drīzāk – leģenda), ka rātsnama sēžu zāles mēbeles tapušas 1765. gadā, kad tika iekārtots jaunuzbūvētais rātsnams.

Pētījuma mērķis

Rātes krēsla atribūcija: sēdmēbeles apraksts, datējums, tā proveniences un vēsturisko kontekstu izpēte. Rātes krēsla raksturojums lietišķi dekoratīvās mākslas aspektā. Rātes krēsla atribūcija aktualizēta Rīgas pilsētas bibliotēkas 500 gadu jubilejas kontekstā, iekļaujoties Valsts pētījumu programmā “Latviešu grāmatai 500”.

Pētījuma jautājumi

1. Vai patlaban valdošais uzskats par rātes krēsla datējumu ir korekts?
2. Kā veidojies rātsnama sēžu zāles interjers?

Pētījuma gaitas apraksts

Veikti LUB piederošā rātes krēsla uzmērījumi, radīts priekšmeta apraksts. Veikti salīdzinoši pētījumi, pētot rokoko stilā veidotas sēdmēbeles, kas izgatavotas 18. un 19. gs. Francijā, Vācijā (Prūsijas karaļa Frīdriha II rezidences – Potsdamas Jaunās pils (*Sanssouci Neues Palais*, 1765) – sēdmēbeles), Anglijā (T. Čipendeila franču stila krēsli), Krievijā. Veikti avotpētnieciski pētījumi, pārskatot Rīgas rātes Kases kolēģijas norēķinu dokumentus (1763–1769) un rātes protokolus, lai varētu precizēt un ticami apstiprināt pieņēmumus par krēsla izgatavošanas laiku un apstākļiem. Apkopotas publikācijas,

fotomateriāli, projekti un plāni, kas liecina par rātsnama sēžu zāles arhitektonisko risinājumu un interjeru.

Galvenie rezultāti

No Rīgas rātsnama pārmantotā vērtība ir rokoko jeb franču stila atzveltnes krēsls ar roku balstiem, kas domāts vienam (no diviem) Rīgas birģermeistariem. Lēnkrēsls veidots t. s. karalienes (*à la reine* – franču val.) stilā, ar taisnu atzveltni. Krēsla veidolam ar visai atturīgu rokoko plastisko dekoru piemīt arī smagnējā Prūsijas rokoko iezīmes. Atzveltni noslēdz atturīga kartuša gliemežnīcas ornamenta jeb rokaja (*rocaille* – franču val.) formā, kas ietver kokā grieztu Rīgas ģerboni. Rīgas ģerbonis atveidots netradicionāli, neatbilstoši heraldiskajai tradīcijai (pilsētas vārtos nav lauvas galvas). Krēsla sēdeklim un roku balstiem piemīt izteiksmīgas viļņveida līnijas un volūtas. Lēnkrēslam izmantots nekrāsots un nelakots ozolkoks, gaiša, nekrāsota āda. Polsterējums darināts, izmantojot zirgu astrus, maisa audumu, kaltas dekoratīvas naglas (misiņš). Krēsls atjaunots Rundāles pils muzeja restaurācijas darbnīcā 20. gs. 90. gados.

Rīgas pilsētas bibliotēkas lasītava no 1891. gada septembra atradās bij. Rīgas rātes sēžu zālē rātsnamā, ēkas otrajā stāvā (labajā pusē). Jaunuzceltā rātsnama sēžu zāles interjers izveidots ap 1763./1764. gadu, gatavojoties Krievijas imperatores Katrīnas II vizītei Rīgā (1764. gada 12. jūlijs). Tad tika veikti krāsošanas un zeltīšanas darbi, pasūtītas jaunas mēbeles, arī krēsli (LNA LVVA). Tolaik vēl nepabeigtajā rātsnamā rīkotas ceremoniālas pusdienas, Katrīna II sēdējusi zem sarkana, ar zelta pozamentiem rotāta baldahīna. Jādomā, ka tieši imperatorei un viņas tuvākiem pavadoņiem tolaik izgatavoti trīs lieli lēnkrēsli, pārvilkti ar sarkanu ādu (LNA LVVA) – troņa analogi, kuru veidolu visdrīzāk ietekmēja Katrīnas II un viņas priekšteces Krievijas imperatores Elizabetes Petrovnas (*Елизавета Петровна Романова*, 1709–1762) parādes portreti, kas 18. gs. 60. gados tika izplatīti iespiedgrafikas formā. Grezns ceremoniālais krēsls redzams, piemēram, Fjodora Rokotova (*Рокотов*, 1735–1808) gleznotajā imperatores Katrīnas II (*Екатерина II Великая*, 1729–1796) portretā (1763, Tretjakova galerija, Maskava, Krievija).

Rātsnama sēžu zāles interjers pirmo reizi fiksēts fotogrāfijā, kas tapusi 1889. gada 27. novembrī (RVKM), lai iemūžinātu Krievijas impērijas realizēto administratīvo pārvaldes reformu gaitā atlaistās Rīgas rātes pēdējo sēdi. Fotogrāfijā redzama rātsnama zāle, kuras interjerā dominē baltas divviru durvis un balti pilastrī ar korintiešu kapitēļiem, kas sadala marmorētu sienas plakni; durvis un pilastrus rotā izteiksmīgs zeltīts rokoko dekors. Rātsnama sēžu zāle nav būtiski pārveidota vēlāko pārbūvju laikā (1806, 1850, 1891). Zāles vidū aiz balti krāsotas barjeras bija liels galds, ap kuru novietoti kopskaitā 16 lēnkrēsli: 14 rātskungu un divi birģermeistaru krēsli. Polsterētie rātes krēsli darināti atbilstoši rokoko jeb Francijas karaļa Luija XV (*Louis XV*, 1710–1774) veidotajam stilam, ar četrām izliektām kājām (*cabriole* – franču val.); kājas noslēdz t. s. papēdis. 1889. gada fotogrāfija liecina, ka rātskungu krēslu atzveltnes bijušas vienkāršākas, ar caurumotu rokaja kartušas dekoru, savukārt abu birģermeistaru krēslu atzveltni vainago kokā griezts Rīgas ģerbonis. Savdabīgi, ka krēsla ģerboņa pirmparaugs ir nevis 18. gs. apstiprinātais Rīgas ģerbonis, bet Livonijas laika pilsētas ģerbonis spiedogā

(1347); turklāt radniecīga Rīgas ģerboņa interpretācija atrodama 19. gs. arhitektūras plastiskajā dekorā (Rīgas Politehnikuma ēkas ģerbonis, Raiņa bulvāris 19 (1869); Doma muzeja ēkas ģerbonis, Palasta iela 4 (1889)).

Citā, pāris gadu vēlāk tapušā fotogrāfijā (RVKM) redzams, ka zāles interjerā notikušas pārmaiņas, iekārta pielāgota bibliotēkas vajadzībām, ir mazāk rātskungu krēslu (13), telpā tagad atrodas balti, griezumiem rotāti grāmatu skapji, uz galda, kas bijis aplkats ar sarkanu tūku, rindojas kataloga koka kastītes. Sēžu zāles interjeru 19. gs. papildināja divi savdabīgi priekšmeti, kas piestiprināti pie sienas pēc imperatora Nikolaja I rīkojuma, – tie ir viņa dāvinājums rātei Rīgas apmeklējuma laikā (1827). Sagūstītā persiešu–azerbaidžāņu ģenerāļa Hasana, hana Kadžara (*Hasan xan Əmir Məhəmməd xan oğlu Qovanlı-Qacar*; 1785–1856) šķēps un kinžals izrotātā makstī ir krievu–persiešu kara trofejas, atsūtītas cāram pēc Erivanas (mūsdienās Erevāna, Armēnija) cietokšņa ieņemšanas kopā ar cietokšņa atslēgām.

Saglabājušās vēlākas fotoliecības rāda, ka Rīgas pilsētas bibliotēkas lasītavā 20. gs. 30. gados tika izmantoti citi, daudz vienkāršāki krēsli, tāpēc 1936. gadā nolemts lasītavai pirkt jaunus krēslus. Turpmāk rātsnama vecie krēsli tikuši izmantoti reprezentācijas nolūkiem jaunizveidotā (1937) Rīgas Pilsētas valdes nama (Raiņa bulvāris 7) greznajā interjerā. Secināms, ka Pilsētas valdes namā (un no turienes – Rīgas vēstures un kuģniecības muzeja (RVKM) krājumā) nonāca rātsnama senās sēdmēbeles no dažādām garnitūrām. Rātsnama mēbeles tika izmantotas jau Doma muzeja (dibināts 1891) seno interjeru rekonstrukcijā; trijās muzeja zālēs bija izvietoti dažādi rātsnama krēsli (kopskaitā 24). RVKM mēbeļu kolekcijas katalogā (2005) iekļauti šādi rātsnama krēsli: tumši brūns karalienes Annas stila krēsls ar sarkanu sēdekli (18. gs. 2. ceturksnis); Čipendeila stila krēsls (18. gs. trešais ceturksnis, redzams 1889. gada fotogrāfijā), brūns Heplvaita stila krēsls (18. gs. beigās), rokoko stila rātskunga krēsls (18. gs. vidus). Jādomā, ka 20. gs. 20. gados pāris rātsnama krēslu bija nonākuši arī Vidzemes Vēstures un senatnes pētītāju biedrības bibliotēkā (Jauniela 22), tie redzami minētajā fotoattēlā. Tomēr vairāki rokoko sēžu zāles krēsli joprojām atradās bibliotēkas rīcībā.

Viens birģermeistara krēsls ir pārdzīvojis 1941. gada 29. jūnija traģisko ugunsgrēku. Tiek uzskatīts, ka lēnkrēsls bija nonests rātsnama pagrabā un ugunsnelaimes laikā atradās kopā ar bibliotēkas grāmatām cieši pieblīvētā seifā. Pēc ugunsgrēka krēslu pārnesa uz Valsts bibliotēkas telpām Jēkaba ielā 6/8. Kā rāda tālaika fotogrāfija (LNB fotoalbum), krēsla atzveltnes āda bija cietusi, saplēsta, varbūt glābšanas darbu vai pārvešanas laikā. Tomēr iespējams, ka jau agrāk daži rātskungu krēsli no pilsētas bibliotēkas bija pārvietoti citviet; citādi grūti izskaidrot to, kā pēc rātsnama nodeģšanas no jauna veidotajā bibliotēkas inventāra uzskaites grāmatā fiksēts fakts, ka 40. gadu beigās bibliotēkas (no 1946. gada – LPSR ZA Fundamentālās bibliotēkas) īpašumā ir trīs ar ādu pārvilkti krēsli. Greznākais ir palicis bibliotēkas retumos, bet otrs tika nodots (1963) Rīgas vēstures un kuģniecības muzejam; par trešā krēsla likteni šobrīd ziņu nav.

Secinājumi

Vienīgais Rīgas birģermeistara krēsls ir unikāla vēsturiska vērtība, izglābta relikvija. Izdevies apkopot detalizētas liecības par rātsnama sēžu zāles interjeru 18. gs.

vidū un 19. gs. beigās – 20. gs. pirmajā pusē, precizēt birģermeistara krēsla atribūciju. Tomēr avotpētījumi, sēdmēbeles stilistiskā analīze un materiāla izpēte patlaban nespēj sniegt skaidru un droši ticamu atbildi par birģermeistara krēsla datējumu un autorību. Rīgas rātes Kases kolēģijas norēķinu dokumentu krājumā nav izdevies atrast rēķinu par rātsnama krēslu garnitūras izgatavošanu. Pašlaik zināmais liek pārvērtēt agrākos pieņēmumus. Vairāku iezīmju kopums pieļauj hipotētisku iespēju, ka t. s. franču stila mēbeļu garnitūra rātsnama sēžu zālei varētu būt izgatavota nevis 1763. vai 1765. gadā (kā uzskatīts līdz šim), bet vēlāk, iekļaujoties t. s. otrā rokoko stilā, kas pārņēma visu Eiropu pēc 1851. gada Lielās izstādes Londonā. Atbildes un jaunas atziņas spēs sniegt turpmāki pētījumi kā arhīvos, tā laboratorijās, piemēram, dendrohronoloģija.

Atslēgvārdi: Rīgas rātsnams, Rīgas pilsētas bibliotēka, interjers, rokoko stils, birģermeistara krēsls, Rīgas ģerbonis.

Izmantotie informācijas avoti

Avoti

- Fotokolāža ar pēdējo rātes locekļu un rātsnama sēžu zāles Rīgas un Vidzemes ģerboņu attēliem. 1889. RVKM, inv. VRVM 39366_59. Publ.: *Rīgas pārvalde astoņos gadsimtos*. Sast. Ilona Celmiņa. Rīga: SIA "Rīgas nami", Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs, 2000, 143. lpp.
- LNA LVVA, 673. f., 1. apr., 683. l., 39b–40a lp. [? Wiedau, Melchior v.] Historische Nachricht von dem Ao 1765 vollendeten Bau des Raht-Hausses und derselben feyerl. Beziehung nebst Grud-Rissen, auch Beylagen sub A, B, C, D, E, F G et H. Saturā par rātsnama būvvēsturi, atklāšanu, pieminēti jaunu mēbeļu pasūtījumi.
- LNA LVVA, 1390. f., 4. apr., 1484. l., 1557. lp. (Karla Klau rēķins par krēslu pārvilkšanu ar sarkanu ādu, 18.I.1763.).
- LNA LVVA, 1390. f., 4. apr., 1484. l., 61. lp. (Rīgas krēslinieka Andreasa Buges rēķins par 8 jauniem krēsliem rātes kancelejai, vēl par vienu salīmētu, par sēdekļa un atzveltnes pārvilkšanu ar ādu, 24.V.1763. Rēķins apmaksāts 1765. gadā)
- LNB Reto grāmatu un rokrakstu lasītava, RXA164/348. LNB fonds. V. Lāča LPSR Valsts bibliotēkas fotoalbums, 1944–1945. Fotoattēls nr. 114.
- Manuskripti [bij. Rīgas pilsētas bibliotēkas rokrakstu inventāra-uzskaites grāmata. Sākta ap 1942. 501.–750. lpp. Rokr.; beigās 1 lp. mašīnr., nedatēts, iespējams, 40. g. beigās], 750. lpp.
- Rīgas pilsētas bibliotēkas lasītava Rātsnamā. Fotogrāfija. Pēc 1891. gada septembra. Pārfotografēts 20. gs. 70. gados. LUB, Rokrakstu un reto grāmatu krājums. Inv. Nr. R21601.
- Rīgas rātsnams. 2. stāvs. Uzmērījums. Ap 1946? Zīm. Collenkopfe. NKMP uzmērījumu arhīvs. LNB digitālā bibliotēka. <https://dom.lndb.lv/data/obj/922057.html>
- Rīgas rātsnams. Pagraba stāvs (ar seifu). Uzmērījums. 1945. Zīm. Sterna. NKMP uzmērījumu arhīvs. LNB digitālā bibliotēka. <https://dom.lndb.lv/data/obj/922083.html>

Literatūra

- Autoru kolektīvs. *Rīga kā Latvijas galvas pilsēta*: rakstu krājums Latvijas Republikas 10 gadu pastāvēšanas atcerei / T. Liventāla un V. Sadovska redakcijā; [mākslinieks Niklāvs Strunke]. Rīga: Rīgas pilsētas valde, 639. lpp. (fotoatt.: Rīgas pilsētas bibliotēkas (Rātslaukuma) lasītava).
- [B. a.] (1936). Jauni krēsli Rātslaukuma bibliotēkas lasītavai. *Brīvā Zeme*, Nr. 227 (6. oktobris), 11. lpp.
- [B. a.] (1937). Zviedrijas ārlietu ministrs Rīgas saimnieka viesis. *Rīts*, Nr. 158 (11. jūnijs), 3. lpp.: 2. att.

- Chippendale, T. (1762). *Gentleman and Cabinet Maker's Director*. London: Printed for the author, and sold at his house, in St. Martin's Lane: Also by T. Becket and P. A. de Hondt, in the Strand, 1762. Pl. XXII. French chairs. https://archive.org/details/gri_33125011695489/page/n72/mode/1up
- [C. M.; Mettig, Constantin v. ?] (1891). Fata habent sua libelli. *Rigasche Stadtblätter*, Nr. 35 (den 29. August), S. 1.
- [Encyclopédie, ou Dictionnaire raisonné des sciences, des arts et des métiers] (1771). *Recueil de planches, sur les sciences, les arts libéraux, et les arts mécaniques, avec leur explication. Huitième livraison, ou neuvième volume, 253 planches*. Vol. 30, Planches 9. A Paris: chez Briasson, 1771. Pl. IX. Tapissier. <https://bibnum.institutdefrance.fr/viewer/2141/?offset=#page=441&viewer=picture&o=bookmark&n=0&q=>
- Führer durch die Sammlungen der Gesellschaft im Dommuseum* (1911). 6. Aufl. Riga: Buchdruckerei des Rigaer Tageblatts, S. 56.
- Gailiša A. (sast. un teksta autore) (2005). *Mēbeļu kolekcija*. Katalogs. Ievadteksta autors I. Lancmanis. Rīga: Rīgas vēstures un kuģniecības muzejs, 2., 15., 16., 17., 24., 36., 37. lpp.: il.
- Riga, den 27. Oktober* (1827) [Rescript des Zaren Nikolaus d.I an den Generalgouverneur Ph. Paulucci]. *Rigasche Zeitung*, Nr. 86 (den 28. Oktober), S. 2.
- Б. а. (1856). *Журналы камер-фурьерские, 1764 года* (1856). Санктпетербург: Придворная контора, 1856. Стр. 320–322.

Latvijas Universitātes 83. starptautiskā zinātniskā konference.
Bibliotēkzinātnes un informācijas zinātnes sekcija: tēžu krājums
Sastādītāja Mārīte Saviča

LU Akadēmiskais apgāds
Aspazijas bulvāris 5-132, Rīga, LV-1050, Latvija
www.apgads.lu.lv
Interneta grāmatnīca: gramatas.lu.lv